

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre kor. 20.—
 Félévre » 10.—
 Negyedévre » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © Budapest, október hó 15. © —

Krónika.

Görgey.

— okt. 13.

1849 augusztus 13-ikán, rekkenő hőségben, egy kis csoport magyar tiszt lovagol a porba burkolt Szöllős irányában. Uj-Pankota alatt vágató orosz hadikövet, Bariatinski herczeg, találkozik velük, bemutatkozik, a rangban első tisztnek és megkérdezi, még egyszer és utoljára, csakugyan komoly szándéka-e a főparancsnoknak Világos mellett letenni a fegyvert. A megszólított — maga a főparancsnok — ekkor lova kápájához nyúl, kiveszi tokjából szolgálati pisztolyát és így felel: — Mondja meg küldőjének, hogy soha. Mondja meg neki, hogy mind meghalunk a hazáért, s a magyar anya csak mosolyogni fog, ha látja a harc kezétől négygyé szelt fiát.

És ezzel a főparancsnok főbelötte magát. Példáját szó nélkül követték összes társai.

A hadikövet, aki szintén olvasta ifju korában Julius Caesart, megrendülve állt a holttestek mellett és önkéntelenül Cassius szavaira gondolt: »Hány késő század adja majd elő e büszke tettet, még nem született országokban s nem ismert nyelveken!«

Igy füstött volna a világosi fegyverletétel a legendák kertjében, így vetődött volna el a mag a költészet egy nemes és színes tölgyfájához, amely általél évszázadokat és hős árnyékkal övez multat, jelent és jövőt. A köztudat így szerette volna a magyar szabadságharc végét látni, s ehelyett a józan, hajnali fényű világosi fegyverletételt kapta. Egy heroikus, kétségbeesett és romantikus pózzal Görgey halhatatlanságot tudott volna biztosítani magának és hazájának, míg így tollat és tintát adott a widdini levélhez, amelynek apró, gyöngyalaku betűi még ma is ott égneek homlokán.

Aki annyiszor nézett szembe a halállal, aki az életet és elmulást nem tudta árkokkal egymástól elkülöníteni: mért nem választotta a mennybemenetelt; ez a kegyetlen és mégis puha lehelletű kérdés lebeg még ma is, évtizedek múlva a lírikus történetbarát ajakán. Görgeyben minden előfeltétel megvolt, hogy a legendák, a népköltészet hőse legyen; ehelyett a prózához csatlakozott, amely a bitófa és a megvetés utmutatói mellett vezetett el a hegy-völgyes Klagenfurtba, majd a borongós aggkorba. Mi adta kezébe a vándorbotot: dacz, gyávaság, fáradtság, vagy okosság? Miért kellett ezzel a fekete ponttal lezárni egy ország nemes harcát,

s vele együtt árnyat borítani a tulajdon küzdelmes pályájára? Mi tette üressé szemében a lelki kincsekkel megrakott halált, mi adott előtte értéket a kopárrá vált életnek?

Ezek a kérdések a fegyverletétel óta sok elmét foglalkoztattak, és most, hogy Görgey könyve magyarul is megjelent,* újra kikiváncokznak rosszul elsáncolt sirhantjaikból. Volt idő, mikor magyar nyomda nem vállalkozott volna, hogy a kettős kötetet sajtója alá tegye. Görgey könyvében annyi vád van a szabadságharc nagyjai, valljuk be mindjárt, elsősorban Kossuth ellen, hogy a fölháborodással eleve számolni kellett. Történelmi kritika és legenda: egymást agyoncsapó fogalmak, népszerűség és oknyomozás nem kevésbé. A mult a magánember rövid életében is színt, csillogó emlékeket, romantikát jelent, még úgy tehát a halandók összességének hosszú históriájában. A Görgey-könyv ezzel ellentétben csupa száraz adat, logikus fejtegetés, önérzetes defenziva; a kor, amelyet rajzol, itt él tovább a szemünk előtt, sőt bennünk: az őseinkkel azonos indulatainkban, gyöngeségeinkben, kicsinyességünkben, emberi voltunkban.

Hogy ez a könyv ma, ugyszólván ellenzék nélkül kerülhetett a piacra, azt mutatja, hogy értékét, becsületességét az idő jóváhagyta, s hogy immáron a történetírás emberi formájának nagyszámu hivei vannak nálunk. Kezdjük megérteni, hogy a história nem toasztgyűjtemény és a legenda nem a mult szépészeti egylete. A régi, a történelembe transzponált Piloty-iskola elvesztette néhány fontos pillérét; dekoráció, rendezés, tuss és színpadiasság nélkül is meglátjuk a dolgok lényegét; a mult nemcsak a fantáziánkra, de az ítélőképességünkre is hat. Mindezt bizonyára más magyar történetíró is érezte, kimondani azonban csak Görgey merte. De Görgey kimondta, német nyelven, már hatvan esztendő előtt is, és úgy lehet, kimondaná akkor is, ha kerékbe törnék érte. Az igazságszeretet és a következetesség brutálisan nyilatkozik meg benne, akár Lutherben, s ez az egyetlen pont, ahol tőlünk, többi emberektől különbözik, ahol a földi viszonylatok fölé emelkedik, anélkül azonban, hogy eltűnne a mitológikus fellegekben.

Mert Görgeynek jellemző tulajdonsága, hogy minden lépésében emberi, világos, egyszerű, könnyen megérthető. Alakja is úgy áll előttünk, mint más aggasztánoké: látjuk megörnyedt hátát, sebforradásos,

* Görgey Arthur: Életem és működésem Magyarországon az 1848 és 1849. években, németből fordította Görgey István. Franklin Társulat 1911.

fehér fejét, öreguras köpönyegét, régimódi zsebkendőjét, görcsös sétatöbját, amelyet néha a porban maga után huz, mint a földön futó, sebzett madár a szárnyát. A nagy korszak többi nagyja lengő dolmányban, föl-emelt karral, harczrakész szemöldökkel, allegórikus környezetben jelenik meg emlékezetünkben; ő ma is csak olyan ember, mint mi valamennyien, akik köhögünk, szivarozunk, a napon sütkérezünk, könyveket bujunk, jót meg rosszat cselekszünk. A históriának kevés alakja van, aki ily sajátságos rokonsági nexusban van az emberiséggel, aki mindig föntartotta a hozzájuk való közvetlen viszonyt, mint ő.

Ennek oka, hogy a nagy aggastyán minden más eszközökkel szemben első helyre az emberieket tette. A pillanat ihlete, a divináció, a szent vakmerőség, a heroikus fantázia, a költői optimizmus, az intuíció távol állottak előtte. Életének alapja a tudás, a tanulás, a tiszta gondolkodásra helyezkedő akarat és a vas-következetességgel párosult igazságszeretet. Vonások, amelyek senkitől sem idegenek, s ha megtompított, kisebbitett alakban is, de itt járnak köztünk és bennünk, akik értéket tulajdonítunk földi életünknek. Összes cselekedetei befejezettek, kerekdedek, pontról-pontra indokolhatók és ellenőrizhetők, valamennyiünk megértésével és köznapi pszichológiájával összekapcsolhatók.

A háboru Görgey agyában tehát nem mint istenítélet, hanem mint az erők természetes mérkőzésének fogalma állott. A harcz győzöt és legyőzöttet jelentett szemében, a küzdelemnek nemcsak premisszáit, de konzekvenciáit is ismerte. A győző joga a diadal, az örömmámor, a hatalom, a legyőzötté a rezignáció, a megadás, a következmények férfias viselése. Ő maga beismeri, hogy mód lett volna rá a magyar sereg romjait Arad alól a semleges Törökországba átvezetni, úgy ő, mint tisztai bajtársai mind átmenekülhettek volna; ennél azonban férfiasabbnak és emberibbnek tartotta a vereséget nyíltan bevallani, s a fegyverletételt mint szükségszerű lépést elfogadni. A félgyőzelmeknek épp oly kevésbé volt barátja, mint a félmegadásoknak. A logika nyilatkozik meg ez utolsó lépésében, nagy tisztelése az iránt a logika iránt, a melynek egykori fényes diadalait köszönhette. Mert ajándékba Görgey mit se kapott a sorstól, amit elért, azt az eszének, következetességének, meggyőződésének köszönhette. Ha a pankotai téren föbelövi magát, alakja fogalomává vált volna, élete álmokképpé; de azzá alakult volna át elmúlt működése is, amely pedig könyörtelenül össze volt kapcsolva a józan ész szabályaival, a hideg szem tekintetével, a tudatos erő megnyilatkozásaival. Görgey alakja nem a költészet terméke és soha nem is lesz annak anyaga: teste, lelke, hite a természettudományi realizmus szülötte, működése nem regény, hanem pszichológiai fejlemény, hadvezéri tevékenysége elevené vált essay, amely nem veszi el kapcsolatát a lét két legfontosabb tényezőjével: az étellel és az agygyal.

Sokan vannak, akik élete második felében a mártírok koszoruját nyujtották át Görgeynek. Ezek is

hamisan itélik meg földi pályafutását; a vértanúság poétikus elem, amely tulvilági szinhatásokkal dolgozik. Görgey szenvedései emberiek, mert örökkön emberi sors marad, hogy ha félreismernek, méltatlanul rágalmaznak és leköpnék. Hogy éveken át megpiszkolták, hogy árulónak mondták, hogy megakarták fosztani az öregség csöndes alkonyától: konzekvencia volt, természetes következménye egy nemzet szenvedésének, okot kereső kétségbeesésének, természetes folyománya a fegyverletételnek, amely nem egyezett össze a szabadságharczról kialakult köztudattal. Hogy fájtak-e a támadások? Bizonyára, Görgey lelke is érzékeny volt, de agyának meg kellett értenie a konzekvenciát, hiszen egész élete a következetesség igazolása volt, cselekedetei mindig meghajlottak a logikus, bár szörnyű okszerúségek előtt.

Syrion.

Régi szerelmes levele.

Én úgy szeretlek. A szalónkabáthoz
és a cigarettához te vagy a hit.
Az én szemem most már sohase álmos
és hallgatom a szived zajait.
Felrezenek még minden kocsineszre,
mely téled jó, vagy hozzád zakatol.
Párnák között, arczodhoz epedezve,
te vagy az éjjel asztalán a bor.
Ó, én tudom, hogy minden rózsa festett,
és nem igazat tesz, aki örül,
de szöges örvül, vezeklő-örvül
magam köré kötöm keserü tested.
Te légy nekem a diadalmi ének,
hogy dárda és csók a szíven talált,
akarlak, mint egy hősi-hősi véget
s akarlak, mint az élet a halált.
Hisz' lelkem messze-messze jeleket les
s a lehetetlent és halált szeretné,
s szemem mint bandsal középkori szenté,
ki örült és az istenbe szerelmes.

Kosztolányi Dezső.

Egy pohár tej.

Irta: SZOMAHÁZY ISTVÁN.

Könnyü kocsi baladt keresztül a folyóparti rónaságon, melyet egy-egy puskalövésnyire gondozott nyaralók s üde parkok szakítottak meg. Alkonyat felé hajló nyári délután volt, a forróság már tetemesen alábbszállt s a folyó fölött szinte illatosan tiszta, édes esti levegő lebegett.

A kocsiban, mely igénytelensége ellenére is nem közönséges alkotmánynak látszott, négyen ültek: két nő a hátulso ülésen, két férfi a bakon. A nők közül az egyik koros dáma volt, bánatos és szelidszemü öreg asszony, a másik egy fiatalabb, kissé rövidlátó hölgy, aki szerényen huzódott meg az idősebb nő baloldalán. A férfiak egyike a lovakat hajtotta, a másik chamois-

szinü livrét viselt, s szinte szoborszerű mozdulatlan-sággal szemlélte a bájos alpesi vidéket.

A korosabb nő kíváncsian nézett a folyó partja felé, melynek fái közül karcsu villatornyok kaczerkodtak a vándorló báránnyel. Mikor a kocszi egy utszéi malom mellett áthaladt, az öreg dáma titokzatosan elmosolyodott.

— Adél sejt, hogy merre járunk? — kérdezte a rövidlátó asszonytól.

A fiatalabb most maga is a folyó környékét kémelte.

— Őszintén megvallva, tudom ugyan, hogy Bücken körül járunk, de hogy hol, azt igazán nem tudom...

— A malmot se ismeri?

— Nem, felség...

Ugy szölitotta az öreg asszonyt, hogy: »felség«.

— Adél, maga megbukna a tereptanócl... Ez a nádfödeles viskó nem más, mint a rotdorfi malom, ahol, — de a többi talán magától is kitalálja...

— Ahol a rotdorfi békekötést aláírták? — kiáltott föl a fiatalabb nő élénken.

— Ugy van. Huszonöt évvel ezelőtt a malom padlásszobájában intézték el a század legérdekesebb hadi bonyodalmát... A császár a bückeni érseki rezidenciában lakott, a szövetséges hadak vezére pedig a Gaar mellett, egy vinczellérházban...

A fiatal hölgy izgatottan tekintett vissza a malom felé, majd egyszerre odafordult a korosabb dáamához:

— De hiszen akkor...

— Tudom, hogy mit akar mondani, kedves Adél...

Ha ez itt a rotdorfi malom, akkor az a villa se lehet nagyon messze, ahol az öreg Bonfini lakik...

— Csakugyan ezt akartam mondani...

A két nő olyan nyelven beszélgetett, amit a bakon ülő férfiak nem értettek.

A feketeruhás nő tehát, akit a másik felségnek szölitott, egész hangosan mondhatta a kísérijének:

— Ha a kocsist vagy a lakájt megkérdeznök, bizonyosan meg tudnák mutatni az öreg Bonfini házát...

A fiatalabb rémült mozdulatot tett.

— Szent Isten, hogy jut ilyesmi a felséges asszony eszébe?... Az összes európai ujságok erről írának egy teljes hónapon át... És mit szólna hozzá a felséges ur, ha megtudná...

— Ne féljen, kedves Adél, nem fogjuk megkérdezni a lakájt... De ha az illusztrált lapok révén véletlenül megismerjük a nyaralót, azt hiszem, hogy semmit sem vétünk az etikett ellen...

Ideje, hogy leleplezzük az inkognitót, amibe a két asszony burkolózott. Az idősebb az egykor világszép Bella királynő volt, az yriai király hitvese, a másik Delier Adél hercegnő, a fejedelmi asszony legkedvesebb udvarhölgye, aki urnőjét tizenöt év óta árnyékként kísérte. A királynő sok éve az Alpeselek között nyaralt, a birodalmukkal szomszédos országban, melyet második hazájaképp szeretett. Itt közönséges polgáraszony módjára kocsizhatott faluról-falura, betérhetett tejet inni egy-egy majorságba, s a kis vidéki városok czukrászdáiban fesztelenül olvashatta a francia ujságokat. Kevesen ismerték, s aki tudta, is, hogy Európa egyik nagy országának uralkodónője, nem igen zavarta kíváncsiságával, vagy tokladásával. Gyöngye, idegbeteg nő volt, — nem csoda, a hetvenes évek borzalmas eseményei nagyon megviselték az idegzetét — de innen mindig meggyarapodva, kipirult arczczal távozott. Mulatságában még az se zavarta, hogy az öreg Bonfini is ezen a vidéken töltötte el hátralevő napjait...

Most, hogy a királynő megint fölemlítette a vén szabadságharczos nevét, mindkettőjüknek eszükbe jutott megint az a borzalmas esztendő, mely egész

Yriából csatateret és temetőt csinált. 1868-ban történt, hogy a gárdaezred egy éjszakán föllázadt, a nép megrohanta a királyi palotát, s pár órai kiabálás és fenyegetőzés után hajnal felé nagynehezen visszavonult. A láng szétcsapott az egész országban, s Bonfini, akinek ősei valaha Toszkanából vándoroltak be Yriába, fanatikusan a lázadók élére állott... Kegyetlen és ijesztő napok következtek, a nép már-már foglyul ejtette az egész királyi családot, mikor a szövetséges uralkodó egy nap a fegyveresek százezreit zuditotta a hangybolyként forrongó Yriába... A királynő még most is vaczogó foggal gondolt vissza a havas téli éjszakára, amikor mosónőnek öltözködve lopózott le a palota hátulsi lépcsőjén, míg a parkban a mámorosan lelkesülő Bonfini tartott szónoklatot az ostromlók százainak... A jó Isten megmentette őket a biztos haláltól s Angliába, mely vendégszerető otthont ajánlott föl nekik, csakhamar megérkezett a boldogító hír, hogy a lázadást szerencsésen elfojtották... Bonfini sietve menekült, a többi vezér pedig a kazamaták mélyében álmodozott a véres háborus napokról... És harmincz év alatt nem ismétlődött meg többé a rémes lárma, mely akkor a szívük dobogását elfojtotta...

— Vajjon megöregedett-e nagyon az öreg néptribun? — kérdezte elgondolkodva a királynő.

Adél hercegnő borzongva hallgatta a kényes témát, de azért halkán megkérdezte:

— Felséged ismerte őt fiatal korában?

— Nem. Sohase láttam. Ő se találkozott velem sohase, mert a háboruig nem a székvárosban lakott, akkor pedig nem igen volt arra való idő, hogy az utcákon mutatkozzam... Csak a hangját hallottam azon az iszonyu téli éjszakán, — de, mondhatom, hogy az is éppen elég volt...

A kocszi most kikanyarodott a kis nyirfaerdőből s a hölgyek előtt kicsillant a folyó megszélesedett medre, a Gaar hires türkisz-zöld vize, mely már a nagy hajókat is megbirja. Az alkony utolsó sugara megaryozta a rotdorfi hid pilléreit s a vizen tul végigtűzött néhány alacsony viskón, mely lustán fekiidt a holt Gaar iszapos medrének. Adél hercegnő, aki költői teremtés volt, álmodozva nézte a falu szélén unatkozó fűrészmalmot, de a királynő most hirtelen odafordult hozzá.

— Nézzen balfelé — sugta a hercegnőnek.

Néhány terebélyes nyárfa koronája mögül tornyos kastély fehérlett ki: a hercegnő egyszerre megismerte az öreg Bonfini villáját, melynek képét már többször látta az angol és a francia illusztrált ujságokban. Jól gondozott, de egyszerű nyárilak volt, kicsiny erkélylyel, melyet végig befutottak a fölfutó tulipántos virágai. A hercegnő ijedten kapaszkodott meg a kocsziülésben, de a fejedelemasszony lopva elnevette magát.

— Meglássá, pompás tréfa lesz! — sugta kísérijének.

— Mit akar tenni, felség? — kérdezte az udvarhölgy ijedten.

A királynő odafordult a kocsishoz:

— Le fogunk szállni és gyalog megyünk végig az erdei ösvényen... Maguk a kocsival átkerülnek a hidon és megvárnak bennünket a fűrészmalom tulsó felén...

A kocsis megfékezte az izzadó állatokat, a hölgyek pedig leszálltak a folyó partján. A hercegnő titokban keresztet vetett magára, de nem szölt addig, míg a kocszi a hidra nem ért.

— Mi a felséges asszony szándéka? — kérdezte a lélekzetét visszafojtva.

— Ne féljen, kedves Adél, semmi rossz... Csak

jöjjön velem bátran, nyugodt lehet, hogy nem történik baja...

A királynő balfelé fordult a gyalogösvényen, a hercegnő pedig nagyot sóhajtva követte. Pár perc alatt odaértek az erkélyes villához, melynek bádogteteje fölött nyugalmas nyári alkonyat lebegett. A királynő kissé elgondolkozva nézte a verandát, melyre csikos vászonernyő volt kifeszítve, aztán lábujjhegyen, mutatóujját az ajkára téve, oldalvást fordult, a házat körülvevő park felé, melyet hegyes aczélrudak választottak el a magányos gyalogösvénytől. Nem igen tehetett többet tizenöt lépésnél, mikor egyszerre vérvörösen megállott.

— Mi az? — sugta Adél hercegnő izgatottan.

A királyasszony csöndesen a fák közé mutatott; egy platán alatt hófehér öreg ur állott, bő vászonzekében, fején széles szalmakalappal. Az öreg ur békésen szivarozott, míg lábainál öt-hat éves fiucska lovagolt nagy hetykén egy hintalovon.

— Ő az! — mondotta a királynő fojtott hangon.

A gyerek ekkor merész mozdulatot tett a hintalóval, mire az izgatott hercegnő hangosan elsikoltotta magát. A kiáltásra az öreg ur a gyalogösvény felé tekintett, s a hölgyeket megpillantva, leemelte a kalapját. A királynő nyájasan, szelid tekintettel viszonzta az üdvözlést.

— Felség, az Istenre, mit cselekszik? — sugta félig holtra válva a hercegnő.

A fchérhaju ember barátságosan a kerítés felé közeledett.

— Parancsol asszonyom egy pohár tejet? — kérdezte udvariasan a feketeruhás asszonytól.

A királynő mosolyogva bólintott.

— Szívesen, mert mi tagadás, megszomjaztam a délutáni melegben...

A házigazda a konyha felé kiáltott s pár perc múlva régimódi bókkaal nyújtotta át ismeretlen vendégének a jégbehűtött tejet. A királynő fenéig kiürítette a poharat.

— Köszönöm, igazán jól esett — mondta hálásan az öreg urnak.

... Félóra múlva az elhagyott fűrészalomnál ismét helyet foglaltak a kocsiban. Adél hercegnő ott-hon szívdobogást kapott s két napig ágybanfekvő beteg volt. A királynő, mikor reggel benézett hozzá, így szólt:

— Kedves Adél, vannak percek, mikor az ember kijátszsa a történelmet...

Toll és tör.

— okt. 13.

JÁRJUNK LÁBUJJHEGYEN. Vezessük úgy a tollat, hogy ne perczegjen. A politikában sut-togva tárgyálnak, ne kiáltozzunk hát. A lármával ártanánk az ügynek, maradjunk hát csöndben, hogy annál jobban hallassék az ő lármájuk. Vagy mi egyéb, mint láрма, amikor az egész ország tudja, hogy a választó-reformot megkapják, akik a választóreformot kérik s a kilenczes-bizottság katonai programját megkapják azok, akik ennek a programnak végrehajtását kérik. Mindkét követelés megadatik. Ha jól emlékezünk, már régen meg is adatott. A választóreformot megadta a király legutolsó trónbeszédében s Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök is oly bizonyossággal ígérte e reform megalkotását, hogy a

radikálisok szinte megijedtek, mert arra gondoltak, hogy mit fognak ők kiharcolni, ha ez a Khuen mindent önként megad. Ami pedig a kilenczes-bizottság katonai programját illeti, annak legnagyobb részét megvalósítja az új véderő-reform. Most tehát nyilván amiatt folynak a harcok, hogy a katonai vívmányok töröltessenek a javaslatokból, s majd később úgy álltassanak be újra a javaslatokba, mintha az ellenzék harcolta volna ki valamennyit. Ez is meglesz. Ezzel pedig elérnek mindent, amit akartak. Persze, hátra van még a ráadás kérdése. A ráadás bécsi dológnak látszik minden vásárnál, de a mostani alkunál a vásár éppen csak a ráadás miatt történik. A ráadás egy-két miniszteri tárcza, s meglátják, hogy se választói reform, se katonai enged-mény nem fog kelleni, ha a ráadás nem lesz kedvükre való. De ne kiabáljunk. Az urak suttogva alkudoznak. Suttogva, hogy hire ne menjen annak, hogy nem azt akarják, amire alkudoznak.

ROSSZ VERSET eleget hallhat Berzeviczy Albert a Tudományos Akadémiában, melynek ő az elnöke. Rossz versért tehát nem kell Aradra mennie s nem kell éppen október hatodikára várakoznia. Mindezt az aradiak éppen oly jól tudják, mint mi s ezért a gyöngédség teljes hiányára vall náluk, hogy Berzeviczy Albertet egy botrányosan rossz alkalmi ódával fogadták. Az ódát Berzeviczy elolvasta egy aradi újságban s mikor a vers előadásra került a vértanúk szobránál, a jól értesült Berzeviczy a jogadóbeli lakására menekült a vers élől. És ezt a menekülést hazatérüléssé igyekeztek feltüntetni azok, akik nem tudják, hogy kétszer nem élvezhet végig egy rossz verset egy olyan jó izlésű ember, amilyen Berzeviczy. Egyáltalában pedig nem értjük, hogy miért legyen kötelezőbb Berzeviczyre, mint más halandókra a rossz versek elszenvedése? Minden embernek tetszésére és izlésére bízták, hogy mit olvasson s mit hallgasson meg. S ez a jog talán megilleti Berzeviczyt is. Hogy ő a képviselőház elnöke s Aradon a képviselőház megbízásából jelent meg? Engedelmet, de a képviselőház elnökének is vannak jogai s október hatodika talán még se az a nap, amelyen a demokratikus jogokat feljűggesztik Magyarországon.

A SZINHÁZI SMOKKOK már régen elvesztették ítélőképességüket s tragikusnak nézik azt is, amiből kibőg a kórikum. Így lett Pártos urból, a Magyar Színház tagjából tragikus hős, holott Pártos ur oly messze áll ettől a hősszereptől, mint a színházi smokkok a jóízléstől. Hiszen méltóztatnak tudni, hogy Pártos ur kissé óvatosan világgá bujdosott. Óvatosan, mert vannak elszánt férfiak, akik úgy bujdosnak el, hogy huszonnégy órán belül megtalálhassák őket. Nem is lett volna érdemes másképpen elbujdosni amiatt, mert Pártos ur pisztolya felmondta a szolgálatot előadás közben. Aki egy pisztolyt nem tud jól megtölteni, az csak puska-művesnek rossz, de színésznek nagyon jó lehet. Hogy Pártos ur milyen színész, nem firtatjuk, de azt hisszük, hogy hasznavehető ember, aki a színházi smokkokkal el tudja hitetni, hogy tragédiát játszik, amikor operettszerepet ad s vizenyős szentimentalizmusra hangolja a smokkokat, amikor ő jóízűt nevet magában. Ez a szentimentalizmus egész hasábokat árasztott el az újságokban s annyira elérékenyítette a jámbor olvasókat, hogy már kutató expedíciók alakultak a világnak ment színész felkeresésére. Szerencsére megszólalt Beöthy László is. Hosszu, portómentes levelet küldött az elbujdosott hős ismeretlen címére és ezt a levelet szóról-szóra leközlötték a színházi smokkok. Az elszánt és elke-sere-

dett Pártos bármennyire sietett elszakadni az élettől, sietés közben megállt és bevárt az estilapokat. Azokat még el akarta olvasni. S lám, a jó Istenke csakugyan vigyáz azokra, akiket szeret: Pártos urnak éppen azt a lapot csusztatta a kezébe, amely Beöthy László levelét egész terjedelmében hozta. Milyen nagyszerű drámai bonyodalom! De ne folytassuk. Örvendjünk azon, hogy Pártos ur előkerült és szomorodjunk azon, hogy a színház mennyire nem felel meg hivatásának. A színház néha a jó izlést is akarja fejleszteni, de hol marad ettől a céltől, ha még azok is izléstelenek, akik iparszerűen gyártják a színházi közvéleményt?

A HÁBORU BEFEJEZŐDÖTT s miután gróf Apponyi Albert minden kétséget kizárón meggyőződött róla, hogy a háborút nem lehet visszacsinálni, a képviselőházban felszólalt a béke érdekében. Három-négy héttel ezelőtt még meg lehetett volna javítani a béke esélyeit egy parlamenti akcióval, tehát természetes, hogy Apponyi, a nagy békebarát, hallgatott három-négy héttel ezelőtt. Ugy látjuk, hogy a békének éppen annyi a haszna Apponyi barátságából, mint Törökországnak az európai hatalmak tiszteletéből és szeretetéből. Ez a szeretet mindig megvolt s csak éppen akkor nem mutatkozott, amikor szükség volt rá, s amikor hasznát lehetett volna venni. Apponyi is nagy barátja a békének. De barátságával olyankor jelentkezik, amikor — riporter nyelven szólva — már csak a halál bekövetkeztét konstatálhatja. Egy kis elhamarkodottság még használhatott volna. De vannak orvosok, akik annyira érzik tehetlenségüket, hogy szándékosan lekésnek. Ugy gondolkoznak, hogy miért ne haljon meg a beteg az ő asszisztenciájuk nélkül, ha egész bizonyosan meghal az ő asszisztenciájuk mellett is. De hát ezek is orvosok? És az Apponyiak is békeapostolok?

A BERNSTEIN-MÓDSZER.

A mi magyar színműszerzőink nem értik a maguk dolgát. Az a rossz szokásuk van, hogy ha nagy sikert akarnak elérni egy darabjukkal, egyszerűen és szépen megírják a darabot, benyújtják a színházhoz, ahol előadják és pont.

Mennyire másképp van ez a nagy kulturországban, a jeles francziáknál, akiknél egy siker valósággal mindent elsodor, ami utjukba kerül! Elég, ha csak arra a kis hirre mutatunk rá, amely a napokban a világ összes újságjaiban megjelent és arról szólt, hogy Bernstein már írja a darabját, melynek szenzációs tartalmáról a szerző csak hetek múlva fogja értesíteni a sajtót; egyelőre mélyeséges titok sötétjében őrzí.

Ez a Bernstein-módszer. Ez — és a nagy apparátus. Nekem, mint párisi levelezőjünknek (*minthogy Pesten csak kevesen ismernek, bátran állíthatom, hogy párisi tudósítójuk vagyok*), alkalmam volt belelátni ennek az apparátusnak bonyodalmas és nagyszerű szerkezetébe, úgy hogy velem együtt az olvasó is bepillanthat a módszer titkaiba.

A szerző nagyon szorgalmas és lelkiismeretes ember. Már korán reggel felkel és bemegy a hivatalba. Mert tudni kell, hogy a francia szerzőnek színműhivatala van, rengeteg sok hivatalnokkal, több alosztálylyal, osztályfőnökökkel, fogalmazókkal és gyakornokokkal. A szerző megérkezőn hivatalába, elsősorban tárgyalásokat folytat az aligazgatóval.

— Mi újság, aligazgató ur? — kérdi rendesen a szerző.

— A direktorok nagy része rettenetesen zaklat az új darab miatt — feleli az aligazgató.

A szerző türelmetlenül böki nyakához a jobb válla csucsát.

— Csak ne zaklatnának annyira! — mondja. — Hiszen még az előkészületek sem történtek meg! Vagy talán már tettek intézkedést az urak? Kérem a jelentést!

Az aligazgató olvassa a jelentést, melyből a következő fontos pontokat tartjuk érdemesnek közölni:

1. A szerző — bár elmúlt negyven éves — berukkol katonának. Ez kellő alapossgággal szellőztetendő a sajtóban.

2. A szerző — ha a fent megjelölt ténykedése nem jár kellő feltűnéssel — részt vesz a tripoliszi hadjáratban és hősi cselekedetet követ el. Sajtó infórmálendő.

3. Szerző az ütközetben sebektől vérezve érkezik haza. A sebek közszemlére állítandók a drezdai higiéniai kiállításon.

4. Kellő előkészületek után a darab címe közlendő a sajtóval.

5. A darab első mondata elárulandó a sajtónak.

6. Antiszemita heccz rendezendő szerző ellen.

7. Egy szemfüles riporter megtudja a darab témáját. Lapokban megczáfolandó.

8. Szerző halálosan megbetegszik.

9. Szerző felépül.

10. A darab második mondata közlendő a sajtóval.

Végül mint utolsó és másodrangu értékkel bíró pont: 245. Szerző megírja a darabot.

Maximus.

Estefelé.

Írta: FALU TAMÁS.

Kint ültünk a küszöbön mind a hatan. Mindnyájan apró gyerekek, jóllakottan, de mesére éhesen. Sorban ültünk, nagyság szerint felfelé, mint az orgonasipok. Bárha lehetséges, hogy azóta az orgonasipok is lefelé mennek.

A nagyapa mellettünk szundikált a széken, oldalt állt szájában a pipa. Mintha a pipája is álmos lett volna, lefeküdt, oldalt fordult és betakarózott a szürkülettel. A ház előtti akáczfákat kezdte nyeldesni az este, előbb a törzsük tünt el, azután a koronájuk, csak egypár álmatlan levél reszketett még a homályos magasban. De az is lehet, hogy a levelek már rég aludtak, csak mi reszketünk és a saját reszketésünket vittük át a nálunk is félnélkebb levelekre.

Az utca különösképpen még fenvirrasztott, szüret-idő volt és nyikorogva gördülő, kádakkal, hordókkal megrakott kocsik usztak el előttünk a sötétben. Lányok daloltak rajtuk és legények kurjongattak. A hangjuk összevegyült és csodálatos összhangként simult a megzavart csendhez.

A szemünk belecsillogott a dagadó sötétségbe és hosszú pillanatokra kiesve a mese hangulatából, elemezhetlen vágyakozással bámultunk utánuk. A nagyapa közbe-közbe felköhentett és visszafordította a rég kihült pipát. Oldalt sandított ránk, s látható nyugalommal töltötte el, hogy mennyire megfékezett bennünket a lelket simogató mese. Ugy vettem észre, hogy különösen rám néz és utoljára rólam siklik le a tekintete. Mert én voltam a mesemondó, a mese-szajkó, aki nappal, lezke után, rejtelmes könyveket bujtam, hogy estére, a küszöbön, a ház előtt, amikor álomba zsidbad az élet, meseországban keresztül ringassam ágyba testvéreimemet. Nyolcz évvel a vállaimon teljesen átéreztem, hogy mily fontos kötelességeim vannak a kisebbekkel szemben. De ők egyenesen meg is követelték tőlem a kötelességtudást. Még a legkisebb is, a háromesztendő, az ovoda tiszteletbeli kültagja. Ő értett ugyan a legkevesebbet a mesékből, de ő volt a legszerényebb is valamennyi közt. Neki el lehetett mondani ugyanazt harminczszor egymásután, s még mindig képes volt ott elpityeredni, ahol a legkevésbé voltak indokoltak a könyvek. Legtöbbször már a bevezetésnél elaludt, s azt sem tartom kizártnak, hogy egyetlen mészem végét sem érte meg ébren.

De azon az estén csodálatos szívóssággal tartott ki a többivel együtt a mese közepéig. Egészen addig, amíg az öreg törpe át nem lépte tündérország küszöbét. Nem illett ugyan tőle a szegény törpét éppen élete legválságosabb pillanatában magárahagyni, de mi szivszorongva, a legőszintébb együttérzéssel térdeltünk vele a tündérkirálynő trónja előtt, hogy orvosságot kérjünk számára a halál ellen. A csontarczu, villogókaszáju halál ott leselkedett a sarkában. Láttuk is a sötétbe borult fa lombjai fölött, amint kalitkaformájú zsebéből eregette a denevéreket. Ijedten huzódtunk egymáshoz közelebb, ki akartuk magunk közül szoritani a félelmet, de a rettegés denevérije a lelkünk hajába kapaszkodott, s borzadály-karmait a szívünkbe ásta. Féltettük a törpét. Én magam is, aki pedig tudtam a mese végét. De a szorongás urrá lett fölöttem, rámragadt a hallgatóimról, s velük együtt remegtem a halálra itélt törpe sorsán.

A nagyapa is fölébredhetett, mert amint egy köhentésére odafigyeltem, láttam, hogy csak félig ül a széken. Odahajolt egészen hozzánk, s mintha a mesét hallgatta volna. Azután félig fölállt, görnyedt alakja hajlott szögben feketéllett, s lassan, mesei csendben leült az üres zsámolyra, az alvó kis unoka mellé. De még mindig nem ült köztünk, csak a szék mellett. Gondoltam, ki akarja nyujtani a lábait, nekitámaszkodva a jó sima falnak. A mese folyt tovább. Megnőtt a csend és a tündérország küszöbe ott fénylett már a lábunk alatt. A gyerekek közül hárman sirtak, ketten aludtak. De az arány rövidesen megváltozott, s pár perc múlva már csak a két nagyobbik érdeklődött a törpe élete iránt. Bizony a törpének meg kellett halnia, azt mondta a tündérkirálynő, hogy minden életnek halállal kell bünhődnie. Vártam a szokásos sóhajtasokat, szepegeve hangzó kérdéseket. De nem hangzott kérdés, nem hangzott hang. Még a törpe életében elaludt minden gyerek. Talán meg akarták álmodni, hogy a tündérkirálynőtől örökéletet kapott ajándékba a szegény. S amilyen boldog a gyerek-álmom, bizonyára meg is álmodták.

De a zsámolyon sem ült már a nagyapa. Odakerült a sor végére, a legkisebb után. Magas volt neki a zsámoly is. Letelepedett közénk a küszöbre, a tündérország küszöbére, lehuzta közénk a mese. A gyerekek aludtak sorban, egymásnak dölve, csak az ő szeméből üzte ki az álmot a törpe halála. A gyerekek aludtak, a nagyapa sirt.

Pastorale.

Lassan kihunyó édes este,
Asszonyosolylyal álmodó...
Temetők csöndje jár az erdőn
És mélyen alszik a folyó.

Tán föl sem ébred soha többé,
Oly mélyen alszik medriben.
A fenekén borókaágyon
Egy halott óriás pihen.

Egy halott óriás pihen lenn',
Az ősvilágnak apja még.
És minden csak az álma néki:
A csönd, az erdő meg az ég...

Forbáth Sándor.

Krónika II.

A pesti utcza.

— okt. 13.

Hüvös Ivánnak az az indítványa, amit a főváros közgyűlése elé terjesztett a budapesti utczák közlekedésének az elvadultságáról, nem csupán arra a figyelemre érdemes, amelyben általában a rájuk következő huszonnégy órán túl már részesülnek a közgyűlési indítványok, hanem sokkal többre. Korkép és pedig meglehetősen vigasztalan, de a valóságnak tökéletesen megfelelő korkép bontakozik ki ebből az indítványból.

Korkép, mert Budapest kamaszkorának a képét mutatja meg. Ez a város nem is volna igazán az, ami, ha nem a »kamasz« szó illene reá a legjobban. Az izma már mindenfelé feszül, a Lágymányostól Erzsébetfalváiig, Kispesttől Újpestig, Szentlőrincztől Szentmihályig, de a ruháját kinötte már mindenütt. Nem is a csuklója meg a térde lóg ki többé az elnyűtt ruhájából, hanem a könyöke, meg innen-onnan a lányéka is. Nincs helye a maga ruhájában, tovább nyujtózkodott, mint ameddig a takarója ér, ezért lett pokoldrágává a lakás és gyehennai módon kétségbeejtővé a közlekedés.

De — és ez itt a bökkenő — amíg maga a város kicsinykorából serdült fel kamaszszá, addig a publikuma éppen az ellenkező proceszusát követte a fejlődésnek: megérés helyett ma is csak megmaradt kamasznak. Tehát míg maga a város evolvál, addig a lakossága csak arról tesz bizonyosságot, hogy egyáltalán nem képes még ma sem lépést siettetni az igazi nagy várossá való fejlődés útján. Az utcza maga már a világváros utczája (csak kissé vonakodva irom le ezt az unalomig elkoptatott szót), de maga az utcza publikuma, az... az... Itt kellene már módját találni a pesti publikum valamelyes jellemzésének. Csakhogy ez alighanem könynyebben megy negatív módon, mint pozitív karaktervonások összeállításával.

Mert azon kell elkezdenni ezt a karakterizálást, hogy Budapest utczáinak tulajdonképpen nincs is publikuma, a mi utczáinkon csak sok ember van. De még csak nem is tömeg, mert a legrudeebb tömegben is van bizonyos együttérzés, hanem pusztán, siváran és kizáróan csak: sok ember. Együttérzés nélkül való, társadalmi összefüggést, vagy valami — hogy úgy mondjam — erkölcsi közösséget egyáltalán nem ismerő sokasága az embereknek. Itt csupa individuum és pedig magát a hatkrajczáros szakaszjegyéért nagyon önértetesnek érző individuum lesz mindenki, amint józan ész, neveltség, a más jogainak a megbecsülése éppen arra kényszeritené, hogy bizonyos érzett jogokat, vagy akár kiváltságokat is kikapcsoljon a saját maga tekintetes vagy nagyságos én-jéből arra az időre, amíg magához hasonló grandok és myladyk között való együttlétre kényszerül rá.

És ez a világért sem valami nietzschei arisztokratizmus, ez egyáltalán nem a magunk másoknál jobban

való megbecsülése, hanem csupán a más nagyobb lenézése, tehát tökéletes parvenüség. Amit a pesti ember, asszonya-férfia egyaránt, véghezvisz valami nyilvános látnivaló alkalmával, valami csődület okán, de éppen úgy a hétköznap összetorlódásain és a villamoskocsik megállóhelyén, az kész tanulmány arra, hogy hogyan viseli magát a parvenü az utcán. A pénzével, ezuttal a hat, jobb esetben nyolcz, de a kalauz számára mindig rosszabb esetben tiz krajczárjával magát tüstént az ember-társai fölé emelkedett, kivételes lénynek érző ótvaros.

Ezek a hatért grandseigneurök és tizes átszállóval princípisszák azután azok, akik csordává teszik nemcsak az utcát, hanem annak a nagyvárosi kiegészítő részeit is, a közlekedő kocsikat. Hogy a kocsiról előbb le kell szállni, mert csak azután férnek bele a felszállók, ez már valamelyes fizikai előismeretet is feltételez, ezt tehát még megérteném, hogy elhanyagolják a megállóhelyeken várakozó runnerek. De hogy ugyanezek, amikor ott van előttük a leeresztett tábla, amelyre fel van írva (elismerem, culinarius hungarismus-sal), hogy: »megtelt«, mégis megrohanják először egymást, azután a még mozgó kocsi lépcsőjén iparkodnak legázolni az egymás tyukja szemét, azután pedig mint a vak tyuk rohannak neki a bent »pöködni tilos«-ra állított intés zöldszemü szörnyetegeitől már megcsömörlött leszállani óhajtóknak: ez többé nemcsak fizikai analfabetizmust jelent, hanem az elemi erudiczió hiányát is. Hogy a legvaskosabb férfiak taszigálják félre ebben a rohamban legnagyobb előszeretettel a karjukon kis gyereket vivő nőket és azokat az idősebb asszonyságokat, akiket már a testi térfogatuk is formalmi akadálynak predestinál, ezt is megértem, mert hiszen a Jean Goujon-utczában is így történt a dolog és aki Pesten villamosjegyre reszkiroz, az már legalább is akkora urnak érzi magát, mintha a jótékony bazar égett volna a körmére. Hogy azután bent a kocsiban a melléd telepedő és mulhatatlanul beretvaéles hangon — amely azonban gyakrabban fokhagymán is van köszörülve — kedélyeskedő kis midinette vagy bakfis, vagy több esztendejű nő a kalaptüjével kiszurja a szemedet, még ezt is megérted, mert tudod, hogy az a szomszédasszonyod, nem lévén már elég nagy neki a kalapja, otthönhagyta és helyette magát a kalapskatulyát tűzte fel a fejére. Hogy a kalauz tizszer kénytelen nyitni az »előszoba« ajtaját is, mert úgy kaczkiasabb az idei nyárhoz nem nagyon hasonlatos orru legénykéknak a felszállás a villamoskocsira, ezt még nemcsak hogy megérted, hanem valamelyest méltányolni is tudod, mert szép az ifjuság, de csak mentül messzebből, úgy, mint ahogyan az Istóczy idejéből való zsidónak is legszebb volt Zala Somogyból. Hogy ezek után a kalauz már a második állomáson megőrül és hogy a fené egye meg ezt a válogatatlan társaságot, amelyik nem is társaságnak verődik össze azon a helyen, amelynek pedig ideális elképzelés szerint a legnépszerűbb kaszinónak kellene lenni.

Mert ilyes valami például a párisi omnibusz, az olasz postakocsi, de még a ridegnek és tülekedőnek

látászó newyorki közuti vasut is és a londoni helyi forgalom sokféle társas lebonyolító eszköze.

De mind e helyeken a város történetével együtt fejlődött az utca publikuma is. Nálunk kamasz a város és kamasz a publikuma és Hűvös Ivánnak igaza van, amikor a publikumtól várja, hogy más képe legyen a városnak. Mert elvégre is, még csak le sem kellene írni, olyan igazság: nem a város teszi az embert, hanem az ember a várost.

Paganel.

A vidám Buffalmacco.

Irta: ANATOLE FRANCE.

A fiórenczi Andrea Tafi megbízták azzal, hogy díszítse a San Giovanni kupoláját mozaikkal. A munka pompásan haladt. Az összes alakokat görög módra ábrázolta. Ezt Tafi Velenczében tanulta, ahol figyelemmel kísérte a San Marco falait díszítő munkásokat. Sőt magával hozott onnan Flórenczbe egy Apollonius nevű görögöt, aki a kövekkel való festésnek legszebb titkait tudta. Ez az Apollonius igen ügyes és igen finom érzékű ember volt. Ismerte a méreteket, amelyeket az emberi test különböző részeinek adni szokás, és tudta, mely anyagokból lehet a legjobb cemetet készíteni.

Tafi attól félt, hogy ez a görög a tudását és ügyességét valami más festőnek ajánlja fel, tehát éjjel-nappal körülötte volt. Minden reggel magával vitte a San Giovanniba s minden este hazavezette a saját házába. Itt aludt a görög a Tafi két tanítványával, Brunóval és Buffalmaccóval egy szobában, melyet az ő saját hálószobájától csak egy farekesz választott el. És mivel ez a farekesz nem ért fel egészen a mennyezetig, az egyik szobában mindazt meg lehetett hallani, amit a másikon beszéltek.

Tafi jóerkölcsű és jámbor ember volt. Nem hasonlított azokhoz a festőkhöz, akik, miután a templomban lefestették a világot teremtő Istent és Jézust az ő boldogságos anyja karján, onnan egyenesen a lebuja mentek koczkát játszani, muzsikálni, bort inni és lányokat ölelgetni. Megelégedett mindig a feleségével, ámbátor a teremtő nem áldotta meg e nőt ama tulajdonságokkal, melyek örömet okoznak a férfinak. Igen száraz és nagyon savanyu nő volt. És miután Isten az ő nagy kegyelmességében kivonta őt e világból, hogy keblére ölelje, Andrea Tafi nem kívánczolt többé más nő után. Önmegtartóztatással élt, ami illető öreg korához s megszabadította őt úgy a pénzbeli kiadásoktól, mint a gondoktól. Andrea Tafi tiszta erkölcsű, józan és derék férfi volt.

Minden imádságát pontosan végezte és mikor este ágyába feküdt, sohasem aludt el anélkül, hogy a szent Szüz felé a következő szavakkal ne fordult volna:

— Szent Szüz, Isten anyja, ki érdemeidnél fogva elevenen szálltal az égbe, nyujtsd felém malasztal teljes kezedet, s emelj fel magadhoz a paradicsomba, ahol arany széken ülsz.

Ezt az imádságot azonban Tafi nem mormolva mondta. Ellenkezőleg, nagy és igen erős hangon kiáltotta, úgy vélekedve, hogy, mint mondják, a tónus teszi a nótát, s kiáltani kell, ha az ember azt akarja, hogy meghallják. S valóban, Tafi mester imádságát meg is hallotta minden este a görög Apollonius és a két fiatal fiórenczi, kik mind a szomszéd szobában aludtak.

Apollonius tréfás kedvű fiú volt, s ebben hasonlított Brunóhoz és Buffalmaccóhoz. Mind a háromnak nagy kedve támadt, hogy a mesterrel, aki igaz és istenfélő, de fősvény és szigorú ember volt, valami csinyt kövessen el. Történt, hogy egy éjszakán, mikor hallották, amint a jó öreg szokott imádságát intézte a szent Szűzhöz, a három jómadár nevetni kezdett a paplan alatt. Hogy az öreg horkolni kezdett, halk suttogással azt kérdezték egymástól, hogy micsoda tréfát lehetne vele elkövetni. Tudták, hogy az aggastyán nagyon fél az ördögtől, tehát Apollonius azt ajánlotta, hogy ő majd bemegy hozzá vörös ruhába öltözve, álarczczal és szarvakkal és majd lábánál fogva kihuzza az ágyból. De a jó Buffalmacco így szólt hozzájuk:

— Szereztek holnapra egy jó kötelet és egy felvonócsigát, majd csinálók én holnap éjszakára olyan mulatságot, hogy no!

Apollonius és Bruno szerette volna tudni, hogy minek kell a csiga és a kötél, de Buffalmacco nem mondta meg. Mindenesetre azonban megígérték neki, hogy megszerzik mind a két tárgyat. Tudták ugyanis róla, hogy

hogy a művészet törvényei szerint fejezze ki Jézus Krisztus megkeresztelését. Most elkezdett halakat tenni a Jordán vizébe. Apollonius a czeimentet készítette bitumennel és apróra vagdalt szalmával, miközben oly szavakat mormolt, melyeket csak ő tudott; Bruno és Buffalmacco kiválogatták a kövecskéket, melyek a mozaikhoz szükségesek voltak és Tafi berakosgatta őket a minta szerint, melyet palatáblára rajzolva tartott maga előtt. De abban a pillanatban, mikor a mestert ez a munka a legjobban elfoglalta, a három jóbarát fűrgén leászott a létrán és kiment a templomból. Bruno kiszaladt a város végére s egy ismerőse házából elhozta a felvonócsigát, mely ott arra szolgált, hogy a gabonát a padlásra huzza. Ugyanakkor Apollonius Ripoliba sietett egy bíró öreg feleségéhez, akinek megígérte, hogy szerelmi bájitalt készít neki. Azt hazudván, hogy a bájitalhoz kender is szükséges, elkérte és megkapta tőle a kut jó kötelét.

A két jóbarát ezután Tafi házába sietett, ahol már várta őket Buffalmacco. Ez a csigát a mestergerendára erősítette, éppen ama farekesz fölé, mely a mester

A Lukács László-plakette; mintázta Murányi Gyula.

a legvidámabb kedélyű fiú volt a világon, tréfás kitalálásokban termékeny, hiszen ezért hívták Buffalmaccónak. Valóban, kitűnő mókákat tudott, amelyekről azóta sok mesét irtak.

A három jóbarát, miután így megállapodott, elaludt; a hold benézett a kis ablakon és szarvának hegyét az öreg Tafi felé fordította. Csak pítymallatkor ébredtek fel, mikor a mester nagyokat ütött öklével a rekeszre és szokása szerint köhögve, köpködve így kiáltott:

— Felkelni, Apollonius mester! Felkelni, fiúk! Már reggel van, Phoebus elfújta az égi gyertyákat! Siessetek! Az idő rövid és a munka hosszú!

És rögtön azzal fenyegette Brunót és Buffalmaccót, hogy egy vödör hideg vízzel kelti fel őket. Csufofólvda szólt hozzájuk:

— Ejnye, de szeretitek az ágyatokat... Ugyan micsoda szép hölgy van benne, hogy olyan nehezen hagyjátok el?

Ezalatt felhuzta saruját és ócska zubbonyát. Aztán kiment a szobából a lépcsőházba, ahol már felöltözve és szerszámaival megrakodva várta a három jóbarát.

Ezen a reggelen a szép San Giovanni templomban, a magasba nyúló állványon serényen kezdődött a munka. Már nyolcz nap óta azon dolgozott a mester,

szobáját a tanítványokétól elválasztotta. Aztán áthuzta a csigán az öreg asszony kötelét, az egyik végét szabadon hagyta az ő szobájukban, s a másik végét, mely a Tafi szobájában csüngött le, négy ágra bontotta. A kötél négy ágával jó erősen megkötötte az ágy négy sarkát és vigyázott, hogy az ágy függőnyei jól eltakarják a köteleket, úgy hogy semmit se lehessen észrevenni. Mikor mindez megtörtént, mind a hárman visszamentek a San Giovanni templomba.

A mester, ki a munka hevében észre se vette távozásukat, vidáman így szólt hozzájuk:

— Nézzétek, mely különböző színektől ragyognak ezek a halak, mindenikük csupa arany, bibor és azur. Ilyeneknek kell lenniök amá szörnyeknek, melyek az oceánt és a folyókat megnépesítik, s melyek azért ragyognak ily csodálatosan, mert ők voltak az első, akik meglátták Vénusz istennőt, mint ez a mesében írva vagyon.

Ily módon szónokolt a mester, telve kedvességgel és tudománnyal. Mert tudós és elmés ember volt, ámbátor néha fanyar és kesernyés volt a lelke, különösen ha pénzbeli dolgaira gondolt. És még ezt is mondta:

— Ugy-e bár, szép és dicséretre méltó mesterség a festőé, aki gazdagságot szerez ezen a világon és üdvösséget a másvilágon? Mert bizonyos, hogy a mi Urunk

Jézus Krisztus hálával fogadja az ő szent paradicsomban az olyan munkásokat, kik, mint én, megrajzolták az ő igazi arczképét.

És Tafi örült, hogy megcsinálhatta ezt a nagy mozaikmunkát, melynek számos részlete még ma is látható. S mikor az este elhomályosította a templomban a formákat és a színeket, a mester sajnálkozva hagyta ott a Jordán folyót és hazament. A konyhában egy kis zöldséget és sajtot vacsorált, felment a szobájába, gyertyavilág nélkül vetkőzött le és befeküdt az ágyába.

Amint ott elnyújtózott, szokott imádságával fordult a szent Szüz felé:

— Szent Szüz, Isten anyja, ki érdemeidnél fogva elevenen szálltál az égbe, nyujtsd felém malaszttal teljes kezedet, s emelj fel magadhoz a paradicsomba!

Ezt a pillanatot várta a szomszéd szobában a három jóbarát.

Megragadták a kötelet, mely a csigáról az ő szobájukba függött le, s amint az öreg bevégezte imádságát, Buffalmarco intésére oly erősen húzták meg, hogy az ágy, mely a másik végéhez volt erősítve, lassan emelkedni kezdett. Tafi mester, érezvén, hogy emelkedik és nem tudván, hogy miért, a fejébe vette, hogy a szent Szüz meghallgatta imádságát és most magához emeli a paradicsomba. Erre nagyon megijedt és reszkető hangon kezdett kiabálni:

— Megálljon, megálljon, madame! Hisz nem mondtam, hogy most mindjárt!

S mivel a kötelet egyre húzták, s az ágy egyre emelkedett, az aggastyán siránkozva könyörgött Szüz Máriához:

— Jó asszony, ne huzza már olyan nagyon! Hallja! Ereszsze el, ha mondom!

De, úgy látszik, nem hallották. Ezért aztán nagyon megharagudott és így kiáltott:

— Úgy látszik, siketek maguk ott fönt! Hallja, ereszsze el, ha mondom, mert olyat találok mondani...

Látva, hogy egyre emelkedik, ijedtsége növekedett, Jézushoz fordult, kérve őt, hogy beszélje le a huzásról szent anyját. Azt kiabálta, hogy nem kér a mennybemenetelből. Azt mondta, hogy szegény bűnös lélek léte nem szállhat az égbe, mielőtt be nem végezte a Jordán folyót, annak hullámain és halait és a mi Urunk történetének egyéb részleteit. Ezalatt azonban az ágy folyton emelkedett, s mennyezete már közel volt a gerendákhoz. És Tafi egyre kiabált:

— Jézus, kedves Jézus, ne engedje a mamáját! Ha még egy perczig huzzák, kilyukad ennek a háznak teteje, amely pedig sok pénzembe került! Megálljon! Megálljon! Már hallom, potyognak a cserepek...

Buffalmarco észrevette, hogy e pillanatban a mester hangja elfullad, Intett tehát barátainak, hogy ereszsze el a kötelet, ami meg is történt. Az ágy pedig a szoba mennyezetéről lezuhant a padlóra, óriási zajjal törött össze, a lábaj kiszakadtak, a deszkái széthullottak, a négy oszlopa a mennyezettel, függönyökkel és kortinákkal összeomlott és a fejére hullott Tafi mesternek, aki a megfulladástól való félelmében üvöltött, mint valami ördög. S miután ily nagy volt a zuhanás, megdöbent lelkében nem volt tisztában azzal, hogy a saját szobájába esett-e vissza, vagy egyenesen a pokolba pottyant.

Ekkor a három tanítvány, mintha csak most ébredt volna fel, a zajra, odaszaladt hozzá. Nagy porfelhőbe burkolva meglátták az ágy romjait, meglepetést szinleltek, s ahelyett, hogy segítettek volna a mesteren, azt kérdezték tőle, hogy az ördög csinálta-e ezt a pusztítást. A mester sóhajtozott:

— Nem birom tovább... huzzatok ki innen... meghalok...

Nagynehezen kihúzták a romok alól és leültették a földre, háttal a falnak támasztva. Nagyot fujt, köhögött, köpött és így szólt:

— Gyermekeim, a mi Urunk Jézus Krisztus segítségével nélkül, aki, mint látjátok, ily óriási erővel lökött vissza a földre, már most bizonyára az eget legalsó körében lennék. Az édesanyja nem hagyott magával beszélni. Miközben lezuhantam, elvesztettem három fogamat, amely, bár nem volt ép, de még mindig szolgálatokat tett nekem. Azonkívül kínzó fájdalmat érzek a jobb oldalomban és abban a karomban, mely az ecsetet tartja.

— Mester, — szólt Apollonius — magának bizonyára valami belső rosszakaratu sebe van. Én már Konstantinápolyban rájöttem, hogy a belső sebek sokkal veszélyesebbek, mint a külsők. De ne féljen, mert én meggyógyítom bűvös szavakkal.

— Abból nem kérek — felelt az aggastyán. — Ez bűn volna. De jertek ide mind a hárman és legyetek oly szivesek, dörzsöljétek meg a testemet ama helyeken, ahol fáj.

Megtették, amit kért és addig el sem hagyták, amíg valósággal le nem dörzsölték a bőrt a hátáról és az oldaláról.

A jó fiuk aztán a városba mentek és mindenütt elmesélték ezt a történetet. Ugy hogy másnap nem volt férfi, nő, vagy gyermek egész Flórenczben, aki rá tudott volna nézni Tafi mesterre anélkül, hogy a szemébe ne névessen. És egy reggelen, mikor Buffalmarco végigsetált a korzón, Messer Guido, a Cavalcanti fia, aki épp vadászatra ment, megállította lovát, magához intette a fiut s odadobván neki erszényét, így szólt:

— Fogd, kedves Buffalmarco, igyál Epikur és tanítványai egészségére.

Tudni kell, hogy Messer Guido az epikureusok szektájához tartozott és gondddal gyűjtötte az érveket Isten létezése ellen. Azt is szokta volt mondani, hogy az emberek halála teljesen hasonló az állatokéhoz.

— Buffalmarco, — tette hozzá a fiatal nemes — azért adtam neked ezt az erszényt, hogy megfizesselek az igen szép és kiaknázható kísérletért, melyet csináltál, midőn az égbe küldted az öreg Tafit. Az öreg, látván, hogy porhüvelybe az ég felé indul, sikoltozni kezdett, mint egy malacz, amelyet ölnek. Amiből arra következtetek, hogy az öreg nem vette egészen bizonyosan az égi örömöket, melyek valóban nem is bizonyosak. Mint a dajkák meséket mondanak a gyermekeknek, úgy prédikálnak az emberek a halandók halhatatlanságáról. A közönséges ember azt hiszi, hogy hisz e beszédekben, pedig nem hisz bennük. A valóság csapásai porrá törnek a költők hazugságait. Semmi sem bizonyos, csak ez a szomorú élet. És Horatius Flaccus is ezen a véleményen van, mikor azt mondja: *Serus in coelum.*

Az öngyilkosok az élet boldogtalan szerelmesei. Ha tovább élnek, belátják, hogy az életért nem érdemes meghalni.

*
Akik nem tudnak bucsuzni, azok nem tudnak élni. Az élet egy nagy istenhöz, a viszontlátás reménye nélkül.

*
Aki tud szenvedni, az örömet talál a szenvedésben. A vértanúk üdvözülnek.

J. Gy.

Én építék és rombolok.

Közöttem és közötted most áll a vágyaimnak hidja,
Arany-e, réz-e, kőd-e ez a hid?
Valami part valahol megszakítja
És nem énnekem készült ez a hid?
A szívembe örömem beszoritja
S én sirok egymagamba itt,
Az arczodat elöttem elborítja,
És kitakarja lelkem álmaikat.

Ó, egy napon ha rálépek a hidra
És megindulok rajta tefeléd,
Rászólok villámgyors nagy álmaimra,
Hogy virágdíszbe' menjenek eléd
S ha állsz te majd a hidam másik végén,
De nem a hidon járnak álmaid,
Feljajdul vad, romboló szavakkal:
„Dőlj össze!” És majd összedől a hid...

Kelen László.

Saison.

Egy dopingolt ló megfigyelései.

(Lóstillusban.)

Három borotvált arczu él körülöttem. Egy hosszú borotvált arczu, aki nagyon csunya; egy alacsony borotvált arczu, aki szintén csunya és egy kövér, — se nem hosszú, se nem alacsony — inkább közepes borotvált arczu és csunya. Aztán van egy negyedik, aki szintén nem borotvált arczu, de szép, — az én vagyok.

A hosszú az nagyon előkelő, olyan előkelő, mint egy angol, — de nem angol; a többi nem előkelő, de angol.

A hosszú parancsol a kövérnek; a kövér parancsol az alacsonynak; az alacsony parancsol annak, akinek bajusza van és ha futok, ráül a nyakamra; illetőleg ha ráül a nyakamra, futok; illetőleg ha nem futok, ráül a nyakamra, hogy fussak. A hosszú az istállótulajdonos; ő nem ért a lovakhoz; a kövér a tréner, ő ért a lovakhoz; az alacsony a zsoké; ért a lovakhoz; a bajuszos és szakálás az istállófiu; nem ért a lovakhoz; én ló vagyok, nem értek a lovakhoz.

Miután pedig bemutattam a társaságomat, — mely jó társaságnak éppen nem mondható — a következő érdekes megfigyeléseimet jegyzem fel. Minden nap, reggeli után, a szakálás kivezet az istállóból. Utközben a fülemben sugja:

— Szereted a kokaint?

Én intek a fejemmel, hogy nem. Ő röhög, mert érti a beszédemet és tudja, hogy utálok a kokaint. Kokain magyarul annyit jelent: egy szurás a hasamba. Mikor kiérünk a pályára, már ott vár minket a kövér, meg az alacsony. Mind a kettő gyömbérfüstöt fuj az orrom alá a pipájából. A kövér nagyokat röhög és így szól hozzám:

— How do you do, sir?

Az alacsony, aki sárga csizmáját néhányszor szeretetteljesen az oldalamhoz veri, felél helyettem:

— Want doping...

Ezután a fejemre ugrik és én futni kezdek. Amikor aztán jól kiizzadtam, visszatérünk a kövérhez, már ott a hosszú is, aki nem ért a lovakhoz. Hallom, ahogy mondja:

— Megnyerjük a versenyt?

A kövér a fejét rázza és mert mindig röhög, hát röhögve mondja:

— A versenyt nem mi nyerjük, hanem Pompadour.

A hosszú dühösen végigsuhint ostorával a zsokén és németül, hogy az istállófiu és én ne értsük, így szól a kövérhez:

— Muszaj nyerni.

A kövér erre azt mondja:

— Doping.

A hosszú is azt mondja:

— Doping.

A zsoké is azt mondja:

— Doping...

Ezzel a sorsom el is van intézve.

Meg kell magyaráznom, hogy mit jelent a dopolás.

A dopolás a lóértelem definíciója szerint az, amikor egy kövér tréner a hosszú istállótulajdonosnak a zsebére akarván játszani, az alacsony zsoké mellőzésével és a ló lábának figyelembe való vétele nélkül is nyerni akar a lóval.

Az eljárás pedig a következő:

Bejön a kövér az istállóba, ahol én nyugodtan harapom a szénát. Körülnéz nagyon óvatosan, vajjon nem-e látja valaki; aztán nekemesik.

— Te disznó! — mondja. — Te nem akarsz nyerni? Te nem akarsz elsőnek bejönni?

— Akarok — felelem én minden szügyemben reszketve. — Akarok, de nem tudok. Ne tessék engem, mindenféle invektívákkal illetni! — teszem még hozzá.

— Disznó vagy! Majd én megtanítlak! Már hozattam a patikából kokaint.

— Remélem, hogy poralakban adja és nem szurásalakban! — mondom én.

— Egyelőre poralakban! Reggel, délben, este egy port. De ha nem használ, jön a szurás.

— Figyelmeztetem, — mondom — hogy csak ostyába szeretem a kokaint.

Ezzel be is vannak fejezve az első tárgyalások. Én szedem háromszor naponta a kokaint. Persze én is dühös vagyok tőle, a kokain is dühös. A kokain ugyanis hozzá van szokva ahhoz, hogy akkor szedjék, amikor a fog fáj. Az én fogam azonban nem fáj és a kokain ennél fogva nem tudja, mért szedik. Ezért dühös.

Néhány nap múlva újra jön a hosszú; engem kivisznek a lóiskolába. A zsoké a nyakamba ugrik, amire én futni kezdek. A kokain dühöng a gyomromban, én eszeveszetten futok; a kövér röhög és mire kiizzadtan visszatérek, barátságosan kérdi tőlem:

— How do you do, sir?

A hosszú végigver ostorával a zsokén és haragszik.

— Már egész jól fut ez a ló — mondja keserűen.

— Be is jön elsőnek — feleli a kövér.

— Ha bejön, akkor rengeteg pénzt vesztek — mond a hosszú.

— Sajnálom, — mond a kövér — de a kokain nem enged. És a multkor azt mondta ön, hogy nyernie kell.

— Az a multkor volt. Most vesztenie kell, hogy én nyerjek.

— Hát majd adunk neki brómot.

A sorsom másodszor is el van intézve.

Másnap brómot kapok aszpirinnel keverve. Az aszpirin dühös, mert nem fáj a fejem és ő hozzá van szokva a fejfájáshoz; én is dühös vagyok; mert mire való volt a sok kokain, ha most brómot kell szednem? A fejemre erre borogatást raknak és csukamájolajba mártott kenyéret kell ennem. Minden délben kivezetnek abba a lóiskolába, ahol arra tanítják a lovat, hogyan ne fusson.

Már egész rosszul vagyok. Csak az az egyetlen vigaszom, hogy mialatt én brómot szedek poralakban, Pompadour kokaint szed szurásalakban.

Mindig azzal csufoltak minket szegény versenyllovakat, hogy pezsgőt iszunk. Dehogyan iszunk pezsgőt! Dehogyan eszünk kalácsot! Kokaint iszunk, brómot eszünk!

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

Lukács László. A pénz, a számok, a tiszta, hideg gondolatok emberét ünnepelte e héten a szív, a szeretet. Lukács László pénzügyminisztert hatvanadik születésnapján pártkülönbőség nélkül kereste fel az őszinte szimpátia és nagyrabecsülés. Véletlen, de szép és kedves véletlen, hogy a magánember ünneplése összeesett azzal a nappal, mikor a pénzügyminiszter az esztendő legnagyobb és legfontosabb munkáját, a költségvetést terjesztette a parlament elé. Egy imponáló, egy egész ember teljes nagyságában bontakozik ki előttünk, akinek egész élete folytonos építésben telt el, egy ország egyensúlyának, alapjainak és egész konstrukciójának kiépítésében. Elsősorban a hozzá legközelebb állók, a Pénzügyintézetek Országos Egyesülése, amelynek ő volt megalapítója, üdvözölte legmelegebben, de az egész ország szeretete és bizalma fölkereste őt e héten. Az egyesülés nevében Széll Kálmán nyújtotta át a díszes emléket, *Murányi Gyula* szobrászművész sikerült plakettjét az ünneplőnek, aki ujult erővel fog hozzá folytatni nehéz és hálátlan, de ebben az országban legfontosabb és leghasznosabb működését.

* * *

♂ A modern leány. A személyes tapasztalat tudományos értéke kezd súlyedni; ma már a *vie profonde* elátkozott királykisasszonyai is idegen könyvek, színek, ritmusok varázsütésére pattannak életre és még annak a szűkebb világnak, amelyben élünk, azoknak a szűkebb társadalmaknak, amelyeknek a keresztűzében állunk perc-perc után, még azoknak a lelket is inkább betükön, számokon, statisztikákon és rendszereken keresztül közelítjük meg. *Prohászka Ottokár*, akinek az intellektusa a krisztianizmus két pólusáig ér, mikor — napról-napra — a dajkamesék mérföldes lépteivel hág át téren és időn, az

ókeresztény aszkéta primitív fanatizmusától a neo-katolikus reneszánsz apostolának pogány székszéksége: *Prohászka Ottokár* például nem ismeri személyes tapasztalatból a modern lány lelkét; Istenem — honnan is ismerné, ... a missziója, amelyben hisz, annyira lekötötte, az Istene — akinek ő a hibáit is elnézi — oly gyorsan röpitette fel a szeminárium padjairól a fehérvári püspökök trónusába, hogy még akkor se lett volna ideje bourget-i studiumokat végezni, ha szabad lett volna neki. Pedig *Prohászka Ottokár* sohase tesz olyat, amit nem szabad. Nem érintkezett tehát a modern lánnyal ez a mi papunk — és mégis, mesébevaló könnyűséggel jelölte meg a helyet, amelyet a régi kultúra romjain, a tegnap lelkének, stílusának, idegeinek és nivójának törmelékei közt a lányoknak el kell foglalni. Hogy bomlott ki előtte a modern leánylélek szirma, nem tudni; de meg tudta látni azt a lelket úgy, ahogy van, a tudásvágyával — ami oktalanul a Rozálok felé visz — és a bajadér hajlamaival együtt, és rá tudott mutatni arra, hogy az ideális leánylélek a kettőnek a határáig csapódik. Így ismeri *Prohászka Ottokár* a modern leányt, amikor nem ismeri, — hát még ha ismerné.

* * *

> *Der Schriftführer von Pelleschke*. Amióta *Heinrich Gusztáv* a Cid lován belovagolt az Akadémia Goethe-szobájába, amióta *Melegdi Melich János* még a »kutyateremtetté«-ről is bebizonyította, hogy az szláv jövevényszó, amióta a »Magyar Nyelv«-nek többé nem képez akadályt a germanizmusoknak való mentől: sürűbb konczessziótétel és amióta alig létezik benne cikk, amelyik nem egyenes megtagadása *Szarvas Gábornak* és *Rákosi Jenőnek*, azóta kezdem hinni azt is, hogy a fejevári bicska is tulajdonképpen solingeni gyártmány, hogy a veszprémi szür czifráját is csak egy középkori stikkelgető, ábrándos német várkisasszony himzömintáiról lestük le és hogy a székely kapu fafaragványa igazság szerint velencei félgán mór, félig reneszánsz motívumokon épült fel: No és azután jöttek a holnaposok, azután meg az új karincziánusok, akik Berlint érzik a Mekkájuknak és ellenállhatatlan okfejtéssel bizonyítják be, hogy *Balassi Bálint* is, *Berzsenyi Dániel* is valóság szerint német poéták voltak, a kozmopolita *Petőfiről* nem is beszélve; és magyar költő csakis egy van: az a *Nicolaus Niemsch von Strehlenau*, aki éppen azért volt magyar, mert német verseket írt. Megrendült bennem minden hit a magyar művész mesterség és a magyar irodalom igaz magyar volta iránt, csupán csak egyben tudtam még hinni, csak egyetlen egy alakja a magyar irodalomnak biztosított folyton arról, hogy azért van mégis olyan magyar irodalmi figura is, akihez nemzeti oldalról egyáltalán lehetetlen hozzányulni: nagyajtai *Zajthay István*, a peleskei nótárius. No, ez az ember már csak magyar! Aki elindul valahonnan Szatmárból, akit a Tisza mellett megkergetnek a bikák, odább meg a vasasnémetek (szintén egészen magyar specialitás), aki feljön *Budára Mátyás király palotáját* látni, aki a *Zrinyiben* azután összetalálkozik *Baczur Gázzal*, akinek a »kakadüfen színé« bántja az orrát, — ez már csak magyar. És magyar is volt mindmostanáig. De most, hogy a Nemzeti Színház kegyeletes érzéssel újra felveszi a játérendjébe is a Peleskei nótáriust, mi sem természetesebb, mint hogy a magyar Herder elérkezettnek és éppen alkalmasnak találta az időt arra, hogy reálolvassa az ő fejére is a germán eredetet. Persze, ezt mégsem lehetett homlokámadással csinálni, de nem igazi hadvezére az a germanizmusnak, aki segédcsoportokat nem tart és oldaltámadásokat nem tud alkalmazni. A Filológiai Társaság *Heinrich Gusztáv* elnöklésével e héten ülést tartott és ezen az ülésen *Gragger Róbert* főreáliskolai tanár bebizonyította, hogy *Gyadányi is*, *Gaál is* német mintára csinálták meg a peleskei nótáriust. *Richter József* bécsi író és *Heufeld* német bohózatíró a tulajdonképpen való szülőapjai *Zajthay Istvánnak*. Éppen úgy, mint ahogyan a *Kisfaludy Károly* »Tollagie«-ja is *Bauerlétől* és *Kotzebuetől* van plagizálva. Ja, ja, wie der Schelm,

so denkt er és az Akadémia még az exarchhátusaiban is csak plágiumorrontásra igazodik be. Mert mentül világosabb lesz, hogy a nem is Gvadányi, hanem Guadagni és nem Gaál, hanem kétségtelenül gall eredetű József szerette peleskei nótárius is csak német orozmány, annál elfogadhatóbbá válik az Akadémia sok németből összeácsolt munkája, Pauer Imrétől kezdve egészen Lótmányi Nándorig, aki legalább megmagyarosította a nevét és még abban is hazafi volt, hogy nem ment külföldre kutforrásért. Igen, így kell magyar filológiát csinálni és kétségtelen, hogy Graggényi Róbert főreáliskolai tanár a legközelebbi ülésen azt is bebizonyítja, hogy Mokány Berczi tulajdonképpen csak a klasszikus Mikosch bárónak a halavány magyar másolata.

* * *

4 Saarinen és Budapest. Azt hiszem, a külföldi szakértőknek a héten befellegzett. A kiváló finn építész volt az utolsó, akinek fizettek azért, hogy meghallhassák a véleményét némely itthoni dolgokról. Ő ugyanis megfedkezett magáról és nemcsak igazat mondott, de egy pár kellemetlen kérdést is megkoczkáztatott. Például, hogy mikor fogják lebontani az Ankerpalotát, vagy hogy miért fordít a lipótvárosi bazilika olyan gőgösen hátat a körutnak? Valószínűleg az új városháza tervétől sem volt elragadtatva, nem csoda hát, ha hamarosan végeztek vele. Mi a fene? — mondták az illetékes tényezők megbotránkozva. — Micsoda szakértő ez, aki nincs elragadtatva a mi tervcinktől, sőt kifogásolni is merészel egyet-mást? Miért adtuk hát neki a jó finom pénzt, ha még csak ájulásba sem szédül a mi építőművészetünk zseniális voltától, amely mindig megoldja a lehetetlent. Igaz, hogy lehetetlenül, de a végén mégis csak megoldja. Ahhoz, hogy igazat mondjanak nekünk, nem kell külföldről idehozni szakértőt, eleget gorombáskodik velünk egy-két ujságíró. Saarinen azonban aligha gondolta így a dolgot, különben el sem jött volna. Ő úgy vélte, hogy azért hívták, mert itt szükség van a véleményére, az igazira és nem a »Budapest a leggyönyörűbb város« néven ismeretes frázisra, amiért olyan szívesen nyitották ki eddig a bugyellárist. De hát ő egy naiv lélek, egy elmaradt finn, aki nem ért a politikához, csak a házépítéshez.

* * *

4 A kultura fokmérője. Nálunk még mindig nagyon kedvelt az a smokk-szempon, amely az esztétikai gyönyörök elefántcsonttornyába zárkózva egyedüli kulturfokmérőnek csak a nyomtatott betűt tekinti és minden mást negligál. Pedig nagyon valószínű, hogy a gyakorlati élet ezer kényelmét szolgáló találmányok bármelyike bir akkora fontossággal, mint egy Füst Milán-vers, amelynek rejtett szépségeit csak a házi tenyésztésű zsenik veszik észre. És éppen ezért állunk meg egy kis ujsághírnél, amely arról számol be, hogy egy tizenhét éves diák elmés és hasznos újítást talált fel, amely a telefonkapcsolást automatikusan végzi. Csakugyan lehetséges ez Budapesten? Egy nyolczadik gimnazista, aki ahelyett, hogy olyan hosszú sorokat kezdene nagy betűvel írni egymás alá, amiket még a Nyugat is csak keresztbenyomatva tudna leközölni, mondom, ahelyett a telefonkapcsolás tökéletesebb megoldásán fáradozik, ezt érdemes följegyezni. Ő, bizonyára száraz, unintelligens és kulturátlan lény ez a fiatal fölhalál, akit a halkán zizegő szavak rezgése helyett az elektromosság misztériumai izgatnak és inspirálnak és valószínűleg mélységesen lenézi őt a merész alanyi költő, aki meglátásaival és megérzéscsivel olykor Goethét is kinos zavarba hozná. Persze a világ az újítokat sokkal inkább megbecsüli a kézzelfogható realitások, mint a poézis ultraviolet fényű birodalmában. De szerencsére, mint a jelen eset mutatja, még ebben az igaztalanságában is igaza van olykor.

♂ **Monis.** Nagyon megharagudott az Uristenre Monis lipcei illetőségű és hollandiabeli lakos; haragjában azután egy millió márkát ajánlott fel a lipcei egyetemnek — azzal, hogy állítsanak tanszéket az istentelenségnek. Az ötlet kétségkívül eredeti, a baj csak az, hogy épp annak, aki nem hiszi azt, hogy a vallás rendszerezettsége: a teológia tudomány, épp annak kell a legjobban tudni azt, hogy a vallástalanság még kevésbé az. Az ateizmus tanárának szükségképp azt kell bizonyítani, hogy az Isten nincs, — bebizonyítani pedig csak azt lehet, ami van; ami nincs, — azt nem lehet. De tul ezen a középkori kolostorviccczen: ha valaminek a pozitívuma nincs, akkor a negatívuma még kevésbé van, és hã amaz nem tudomány, annak a bizonyítása, hogy az nincs, még kevésbé az. Én hiszem az Istent, vagy nem hiszem, ez az intelligenciám dolga, de a tudományt hagyjuk ki a játékból. Legfeljebb arról lehet szó, hogy maga a bizonyítás, az isten-nincs-bizonyítása tudomány-e... Erre a kérdésre azonban csak a jesibák pilpuljain adhatnak végleges választ a haragos Monis urnak.

* * *

> **Az idei táncz.** A táncztanítók nemzetközi kongresszusa elhatározta, hogy az idei farsangról kiküszöböl mindenféle exotikus tánczot, különösen az apas-tánczot, de egyáltalán minden olyan tánczot, amely komplikáltabb testmozgásokkal jár. És helyettük meghonosítja az ugynevezett argentinai tánczot, amely egyszerű mozdulatokból áll, deczenebb és erkölcsösebb, mint a mult farsangok vad és ficzkándozásá fajult tánczai. A tánczmestereknek — pardon, táncztanítóknak — az egészben igazuk van, de a részletekben alighanem csalódnak. A csalódásuk legfőbbje pedig ott bujkál, hogy a tánczot erkölcsössé akarják tenni. Ez egy kicsit, hogy úgy mondjam, bolondság. Mert valamin azt ért erdő, hogy zöldeljen, éppen úgy azért a táncz, hogy erkölcsözöljen. Sőt egyenesen az az egyetlen elfogadható magyarázata annak az időszakos örültségnek, amely cigányzene hallatára elfogja az ifjuságot, hogy a táncz bizonyos deczens és konvencziós formák között való levezető szelepe annak a szexuális feszültségnek, amit csak a képmutatás mondhat erkölcs-telenségnek. Ha a feleségedet valaki úgy merné megölelni, hogy Bachó nem dirigálná hozzá a keringőt, hát párbaj lenne a dologból, ha valami nyersebb ifju nem a Kis Jancsi muzsikájára, hanem teszem fel azt az esti korzón rikkantaná bele a lányod fülébe, hogy: »Sohase halunk meg«, akkor mulhatatlanul nyakonválnád. De mivel éppen a táncz közös emberi megévezés, konvenczió-szerint való, szükségesnek elismert időszakos meglazítása az erkölcsöknek, tehát te frakkba öltözökde és az étterem ajtófélfájának támaszkodva csigavérrel nézed, hogy hogyan ölelgeti végig egy egész bálterem ifju a feleségedet és hogy hogyan biztosítják souper után a feltámadás bizonyosságáról a leányodat. A tánczoknak létalapja, sőt egyenesen erkölcsi alapja az erkölcs-telenség. És hozhatnak ide argentinai fagyasztott tánczot is a tánczmesterek, annyira nem tudják mégsem saját maguk alól kifürészelni a fát, hogy a mesterségüket feleslegessé tegyék. Mert a legszelidebb menüett is csakugy erkölcs-telen, mint akár a legszilajabb csárdás. És erre az erkölcsi biztosító szelepre éppen az erkölcs nevében van szüksége az embereknek és azok a mai sivár bálók, amelyeken többé nem tánczolnak, hanem csak fölörtölnek, sokkal, de ijesztően sokkal erkölcs-telenebbek a legistentölelrugaszkodottabb macsicsnál is. Valamelyes esztétikáról tehát — bár ha jól meg-gondolom, ezt is tagadom — lehet beszélni kapcsolatban a tánczczal, de aki etikát akar belevinni a tánczba, az bolondot akar. Mivel azonban a táncztanítók nem filozófusok, hogy ilyen dolgokon is gondolkozóba essenek, tehát ki tagadná le az igazukat és ki elfogulatlan ember ne gyönyörködne abban a kecses és önzetlen paradoxonban, hogy ők maguk biztatják a növendékeiket: »Gyermekeim, csak ne ficzkándozzatok!« Holott a tánczmester létalapja a mások ficzkándozása.

SZINHÁZ.

Attila.

(A Nemzeti Színház premiérje.)

Elviszünk magunkkal ehhez a darabhoz egy csomó történelmi és irodalmi ismeretet. Ha Márkus László darabja jó dráma volna, legalább is megerősítőek ezeket az ismereteket a Nemzeti Színház nézőterén. Az adataink megtelnének élő szenvedésekkel, belénk nyilalhnának a Niebelung-átok keserőségei, Krimhilda alakja pedig elevenné válna az ókor leggyönyörűbb hisztériáját mutatná meg. De sajnos, az ismereteinket hiába viszzük tökéletesedni a Márkus László darabjába. Jó, mondaná valaki, hiszen a drámának nem tanítani kell! Elfogadjuk ezt is, már tanulni sem akarunk, de mit tegyünk, hogyha még azt a kevés fogalmat is, ami bennünk a hun monda gyönyörűségeiről él, tönkretéveszi ez a négy verses felvonás? Szegényen megyünk el, az illuzióinkból kifosztva, a monda hőseiből örökre kiábrándultunk, — Attilából csak azért nem, mert ő nem jelenik meg a színpadon.

Márkus László, kit a magyar közönség más művészeti terrénumokon már rég igaz kegyeibe fogadott, úgy látszik, dekoratív drámát akart adni, ahol minden vonal, minden mozdulat, minden rim, minden külsőség. Lehet, hogy drámájának belső pillérei is vannak, de a hallgató elől mindent elföd a darab nyelve, a folytonos dikció, mely könyvben olvasva tán kápráztatja a szemet, de itt csak a kilátást zárja el minden oldalról. Márkus nem vérbeli poéta és épp ezért versei nem hatnak úgy, mint az őket szavalók lelki megnyilvánulásai. A versek majdnem önállóak, leválnak az alakokról, függetlenek tőlük; az egész egy végtelen, magyar himzésű dísz-szövevhez hasonlít, mely ott hullámszik a színpadon, a szereplők egymásután magukra öltik, de egyikhez sem tartozik organikusán. A rimek nagyon sokszor naivak, előreláthatók; az első tiz perczben ez a dikció még hatott, mert tagadhatatlanul ügyes archaizmusok vannak beléjlesztve, de aztán ellapult és egyáltalában nem vitte a darabot. Ennek a dikciónak nincsenek extázisai, nincsenek lírai gyöngeségei; szentimentális, természeti leírásoktól unalmas, szellemességeket kerülő drámai beszéd ez, melyet akárhogy kiabálunk, akárhogy suttogunk, hátában egy marad: Arany epikus hangjának egy echiója ez, olvasva igen érdekes lehet, hiszen a *Buda halála* sem színpadra való. Alexandrinusok a Márkus László versei; a bennük lüktető élet lassu és kényelmes, s nem illenek Attila utolsó perczeknek borzasztó, gyors helyzetéhez.

Nem is éreztük egy perczre sem a történet *frisson terrible*-jét a darabban. Két hős van a darabban, Gundahár és Krimhilda. Közöttük játszódik le a dráma, Attila csak mint távollévő, de nem aktív harmadik szerepel. Attila iránt, minthogy nem ismerjük és csak a nép érthetetlen orditozását halljuk, amint élte, de nagyságát nem értjük, lassankint eltompul a kíváncsiságunk, nem játszik többé szerepet és így halálának tragikuma sem érint. Krimhilda és Gundahár maradnak így előbb-utóbb egyedüli urai a színpadnak. És ők csak: szeretik egymást. Tétlen, habozó, természeti képekkel ékes vallomásokot váltanak és ez Márkus László drámájának a magva. Már pedig valljuk be: a Niebelung-ének döcögő strófaiban mennyivel szebb, érdekesebb és drámaibb a Krimhilda vérboszus szerelme, mint a Márkus epikus darabjában. *Beregi és Márkus* Emilia tehetségének nem is jutott itt alkalmas drámai szerep. Szavaltak, — ez volt itt a tragédia. A darab végén, egy humoros epilógban, egy pár magyar paraszt öt percz alatt elintézi az egész Attila-legendát, de ezalatt is három közülük elalszik. Valóban, ennyire érdeklí ez a hun legenda az utódokat...

Sz. L.

Az élet szava. Főpróba után nyersnek és keletlennek találtuk a *Magyar Színház* előadását. A premiéren nem változott az impresszióink. Micsoda fejtelenség és kapkodás minden vonalon. A színészek tíz előadás után talán már jól fognak játszani. Addig azonban csak próbálnak, előttünk. Nem lehet tőlük rossz néven venni. A szép és talentumos *Gombaszögi* Frida három felvonáson át tévedezik. Annyi festéket és szenvedélyt pocsékol a kezdő felvonásra, hogy később már fásultan nézzük, hogy hörög és pöröl életteel és haláállal egyaránt. *Papp* lágy és meleg lírikus. De puha-fából faragták. Az orvos kemény és markáns alakját csak neki nem szabad játszania. Finom *Sebestyén*, pompás T. *Halmi* Margit, és nagyon örültünk, hogy megismerkedtünk *Simonyi* kisasszonnyal, aki fontoskodás nélkül — ösztönösen — játszik. Mégis kellemetlen érzésekkel távoztunk a Magyar Színházból. A darab epilógusa az, hogy a kisgyerekek az élet dalát éneklék. Átszaladnak a réten, a levegő végtelenségén, valahol messze-messze. Így irta — vagy így képzelte — *Schnitzler*. A Magyar Színházban a pázsit recseg, dobog, kong. Hallani, hogy belül üres. A gyerekek pedig végszóra jönnek — nagyon félszegen — és — nagyon félszegen — körbe-körbéznek előttünk. A néző káromkodik. *Schnitzler* ezt a kómikus glosszát még se érdemelte. Még egyet: *Salgó* Ernő fordítása beszélhető, árnyalatokban, erőben gazdag, művészi munka.

ZENE.

Fauszt. Mefisztó — Gounod operájában — egy elmés és öreg csirkefogó a boulevardról, akinek fogalma sincs arról, hogy ki volt Seine Excellenz wirklicher Geheimrat J. W. Goethe, és Gretchent tulajdonképpen Margueritte-nak hívják és egy méla és szentimentális masamódlány ő, akiből csak a harmadik felvonásban ütnek ki a koloratura-énekesnő allűrjei. Hogy pedig Fauszt kicsoda, azt ne is kérdezzék, csak zavarba hoznának vele. Én ugyanis azt hiszem, hogy Fauszt egy szeretetreméltó lírai tenorista, aki az első felvonásban hosszú ősz szakált ölt, egy lírai tenorista ősz szakállal. Legalább is ilyennek ábrázolja őt Burrián, ez a cseh származású német tenorista, aki a francia operát olaszul éneklé a magyar színpadon. Fellépésének hírére a Drechsler-palotával szemközt fekvő müntézet körül megerősödött a bukméker-ring. Fogadások köttetnek aziránt, hogy déltől estig hány darabváltozás és szerepváltozás lesz, és darab- és szerepváltozások dolgában, amint ismeretes, a papirforma Burriánt mutatja favoritnak. Ujabban ugyan Környey merész iramban közeledik feléje, de a szakértők véleménye szerint ez csak attól van, mert Mészáros igazgató bánásmódjával dopingolta a jeles magyar hőstenort. Ha a Fauszt előadását mégis megtartják, a közönség egyik legjobb szerepében láthatja Burriánt, aki tulajdonképpen lírai tenorista. A hősi alakok ábrázolására ugyanis sem a külsőségei, sem a hangja nem jogosítják fel. Kedves kicsi ember Burrián, és nem lehet róla elmondani, amit Keanról, a másik kicsi emberről feljegyeztek, hogy három fejjel megnövesztette szenvedélyei ereje. Burriánból teljesen hiányoznak e szenvedélyek és széles arczának le kell mondani a mimika, testének a gesztus eszközeiről és az ábrázolás céljaira csak a hangját használhatja fel. Ez a hang minden irányban a fejlesztés végső lehetőségeit mutatja, de anyagában nem hősi. Hiányzik belőle az a baritonos szín, amely a tenorhangok megborzongatóan férfias karakterét adja. Nem zeng, hanem cseng. Hiányzik belőle a vibrálásnak az a fajtája, amelyet Wagner Schmerzensakcent-nek nevez. Ez a hang éles. De nem mint egy masszív, sulyos hősi fegyver, hanem mint egy beretva. Vág, vág, vág, ki sohasem csorbul, de nem az erejével, hanem az élességével vágja tul magát a

zenekar fortisszimóin. A művész gesztusai pedig azt mutatják, hogy legfeljebb egy kulturált európeér, egy miveltségi lehetőség van meg benne, de nem egy mítikus hőse: Andalitóan, de hűvösen éneklő Fausztot, mint egy francia. Korrekt és józan és Diderot félelme nála tárgyaltalan. Sohsem lesz azért gyenge az alakítása, mert nagyon átérzi a szerepét. Ez a magyar együttesről is elmondható. A magyar művészek, amint értesülünk, már kiosztották egymás között a szerepeket. A megbeszélés szerint Medek Anna énekel, Kornai Richárd játszik és Ney B. jubilál. Az Operaházban ugyanis helyes ökonómiával úgy rendezik a dolgokat, hogy egy este csak egy valaki énekeljen és egy más valaki játszsziék. Elég is, ha mindenki egy dologgal foglalataskodik. És ami a fő, a tradíciók sem mennek veszendőbe. Itt még most is egészen úgy játszsziák a Fausztot, mint a bemutató alkalmával, a tenoristák még most is csak akkor kezdik el tanulni a kottát, ha a negyvenötézer koronás gázsíról való szerződés a zsebükben van és a szövegek könyveket még ma is Lengei fordítja. És hiába szól az első hegedű olyan édesen, mint méz, holdvilág és ibolya illat keveréke, hiába lendül neki könnyedén egy francia keringő, sohasem tudjuk elfelejteni, hogy a színpadon oly urak és hölgyek vannak jelen, kiket az uristen protekcióval vagy hanggal áldott meg és akik pontos nyárspolgár beamterek szokása szerint este héttől tizig drámaian szendék vagy hősiesen szerelmesek az Andrássy-uti műintézetben. Ha pedig erről meg is feledkeznénk, a negyedik felvonásban jó a sváb rezesbanda, jó mucsai szokás szerint kiáll a rivalda elé és a fülünkbe harsogja a Fauszt-indulót. A siket öreg urak taktust vernek hozzá a fejükkel és a kritikus egy hétig képtelen tiszte teljesítésére.

Művészet.

Holtak és elevenek.

Hat kiállító és közöttük csak egyetlen, aki él: némi szentimentalizmussal a halottak hetének nevezhetném a szezon legutóbbi napjait. Ami tekintettel arra, hogy az elején vagyunk, kezdetnek kicsit hűvös és vigasztalan. Ezzel nem azt akarom mondani, mintha szükségtelen avagy káros dolog lett volna a hagyatéki kiállítások megrendezése, végre is vannak akik megérdemlik, hogy a haláluk után még egyszer visszanézzék rájuk az ember, és a magyar művészet öntudatának nem árt, ha ilyenképpen újból és utoljára számbaveszi, hogy kinek mit köszönhet, kit minő jelzőkkel, minő értékelésekkel jegyezhet fel a maga leltárába. Sőt éppen a fogalmak és vélekedések tisztázása érdekében nagyon üdvös, ha az elköltözöttéktől úgy bucsuzunk, hogy ne maradjon a bucsu után semmi bizonytalanság, semmi meg nem értés és homályos zürzavar, egy-egy hagyatéki összegyűjtése nyomán kiki tisztában lehet azokkal, akik elmúltak és ezzel a tudással felfegyverkezve, jobban látó szemmel fordulhat a jelen felé. A baj ott van, hogy jelenleg nincsen hova fordulni, mindig hidegebbre fordul az idő, lassankint belemegyünk a télbe és még mindig nem látunk semmi olyant, ami azonkívül, hogy elszórakoztat egy percze, vagy egy adattal gazdagítja a művésztörténeti tudásunkat, reménységeket, vagy legalább sejtelmeket kelthetne fel bennünk a jövőre vonatkozólag. Egy kis felpeszsdülést, egy kis meleg, fiatal életet szeretnénk látni, mert fázunk és a holtak emlékének való borongás igazán nem a legjobb melegítő eszköz. Azt látjuk, hogy mit csináltak, miként dolgoztak a holtak, de fogalmunk sincs arról, hogy mivel foglalkoznak az elevenek. Sívargunk a nekiindulás, a modern képzőművészeti ideák megtestesü-

lése és megjelenése után és kapunk — egyes, már le-tárgyalt kivételektől eltekintve — vagy olyan élőket, akik halottak, vagy olyan halottakat, akiknek az életét tülontul ismertük s akik a halálukkal, a haláluk után sem hoznak semmi életet, semmi jótékony és főként nem ismert megismerést.

A hat név közül kimarkolunk kettőt, akik a helyzetük különösségénél fogva elütnek a többiektől. Az egyik már azért is, mert él; a másik ugyancsak az élet miatt, amely az előbbi léteztől azonban abban különbözik, hogy immáron csak a műveiben folytatódik, abban a kollekcióban, amely a kegyeletes Mücsarnok falai között kiállításra került. Ez a két piktor megérdemli, hogy elsősorban foglalkozunk velük, mert a műveikben új és idáig nem tudott értékekről tesznek tanúságot s éppen azért a magyar művészet érdeke is megköveteli a velük való foglalkozást. Legyünk kegyeletesek és kezdjük a halotton, aki halála után is az életet, a magyar művészet életét szolgálja s aki a saját életét is csak a halálában élte egészen végig, legalább a mi szemünkben. Mert *Bruck* Lajos pályájában bizonyára nagyon fontos és sokat jelentő momentum az, hogy a hagyatékában olyan képeket találtunk, amelyeket élő korában nem vártunk és nem is kaptunk tőle; ez a pálya csak ezekkel a képekkel fejeződött be egészen és pedig egy nagy, örvendetes, de egyben igen szomorú végszóval. Mert örvendetes dolog az, hogy egy kissé megunt és régies izű piktor hagyatékában egyszerre egy csomó friss, üde, impresszionista elevenségétől mozgó képre akadunk s ezek a képek nyereségei a magyar pikturának s egyben egész klasszissal emelték *Bruck* Lajos egyéniségének értékét. De milyen különös, milyen lehangoló és milyen magyar dolog, hogy ezt az élettől duzzadó képsorozatot csak a halálában vettük észre! Miért csak a halálában és miért nem sokkal előbb? Nem hiszszük, hogy *Bruck* Lajos nem becsülte volna ezeket a képeket, végre is az ember nem fest rakásszámra olyan dolgokat, amelyeknek értéket nem tulajdonít. Legvalószínűbb, hogy az étellel, értsd: a közönséggel való megalkuvás tartotta ezeket a képeket zár alatt, s azért kerültek csak akkor elő, mikor a művész már fittyet hányhat a publikumnak, mert meghalt. És ez olyan tipikus eseté a magyarországi értékek ki nem bontakozhatásának, hogy egészen bátran eltehetjük azok közé a kortörténeti adatok közé, amelyek az egyetemes törekvések magyarországi hátramaradását indokolják. S ezeknek az indokoknak láttára megfoghatják az orrukat mindazok, akik ennek a hátramaradásnak az okai, akik nem vették volna meg annak idején az ilyen képeket, akiknek avult izlése miatt *Bruck* Lajos másképpen festett, akik miatt mi csak most konstatálhatjuk, hogy így is tudott. És, nem hiszszük ugyan, hogy meg fogják tenni, de tanulhatnak belőle.

Tanulhat belőle *Varga* Emil is, aki fiatal, de komoly és bizó szemmel indul a maga útján, ebben a pillanatban igazán nem tudjuk megmondani, hogy hová. Jól indult el, mert a tanuláson kezdte, ami pedig ritka a született nagyságok mostani korszakában. Tiz évet tanult és ez éppen elég; amennyit ez alatt a tiz esztendő alatt megtanult, az is elég. Elég ahhoz, hogy ki tudja fejezni magát úgy, ahogy akarja. Idáig ezt a tehetségét arra fordította, hogy az erdélyi parasztot tanulmányozta s azokat a típusokat iparkodott visszaadni, színben és rajzban is jelezve azt az elmélázó nyugodtságot, amely talán a modelljeinek, de magának a művésznek egészen biztosan jellemző vonása. A képei azt a benyomást teszik ránk, mintha sok tanulmányon keresztül mindig egy célra, a típus jellemző visszaadására törekedett volna, hogy ezt a célát nagy képében, egyetlen nagy képében egészen nyiltan kifejezze. A képek pszichikai oldalát tekintve, nincsen is kifogás ellene s ez ellen a cél ellen, de az artisztikus szempontot nézve, nem állhat meg ennél a célnál. A komoly studium igen szimpatikus, de kívánatos, hogy ez a studium most

már újabb fajta törekvések útját próbálja egyengetni, fiatalabb, lüktetőbb, elevenebb törekvéseit.

A másik négy halott: *Mihalik* Dániel, *Pap* Henrik, *Kimnach* László és *Csuzy* Károly már nem szorul újabb értékelésre. Az első azért nem, mert egész életében annyira beletartozott a naturalista magyar piktorok táborába, hogy az érdemeinek ismételt elismerésén kívül mást amúgy sem mondhatunk róla. Az életét, az élete munkáját rég elkönyveltük a magyar piktura legörvendetesebb lapjaira, a halála után sem kerül le onnan. Az utolsó három pedig egyazon skála különböző, de jól ismert hangját képviseli. *Csuzy* a festészet mesterségének kissé dilettáns próbálgatója volt, *Kimnach* már hivatásos művelője, *Pap* pedig a professzora. S elértek annyit, amennyit az amatőr, a munkás és a tanár elérni szokott.

Jean Preux.

Fényképészet.

A művészet és az ipar sehol sem járnak olyan közel egymáshoz, mint a fényképezés területén. A fotográfia az a pont, ahol az emberi energia két nagy megnyilvánulása között megvonni a határvonalat szinte lehetetlen, a művészet törvényei annyira belejátszanak a fényképész mesterségébe s a fényképésznek annyi alkalma van arra, hogy ezek szerint a törvények szerint irányítsa a maga munkáját, hogy a fotográfia klasszifikálása szinte lehetetlen, egészen különös szempontok tekintetbevételét kívánja és sokszor épp olyan zavarba ejti a fényképezés esztétikájával foglalkozókat, mint a portait. A portait is egészen speciális szempontoknak hódol s ezek nagyon hasonlatosak azokhoz, amelyek a művészi fényképezőt vezetik: mindkettőjük mesterségébe hatalmas erővel, ellenállhatatlan kívánságokkal játszik bele maga az élet. A fényképezés, csakugy, mint a portait, erősen hozzásimul az élethez, az objektív valósághoz, amelynek képét adja, de ez a kép mégsem az objektív valóság közömbös leírása, hanem az életnek szebben, művészi érzéssel való visszaadása. A kiválasztás és az artistikus reprodukció teszik a fényképezés művészi oldalait, de minthogy ez a kiválasztás és reprodukció magához az élethez tapad, magának az életnek interpretációja, természetes, hogy az élet nivójának emelkedésével, az emberi izlés kifejlődésével a művészi szempontok egyre nagyobb szerepet visznek a fényképezésben s egy-egy fényképezési műterem immár erős vára a művészetnek is.

Azok az érdekek, amelyek a művészetet ilyenképpen a fényképezéshez hozzáfűzik, indítanak bennünket arra, hogy örömmel emlékezzünk meg egy ilyen erős várról, amely régi fegyverekkel, de új köntösben vivja ezután a maga csatáját a fényképezés nivójának emelése s a magyar közönség szeretetének és becsületének megnyerése és illetve megtartása érdekében. *Uher* Ödön műterméről van szó; amelyet a zakatoló élet kiszorított régi otthonából s amely ezentúl a Belvárosi Takarékpénztár koronaherceg-utcai palotájában áll rendelkezésére a magyar közönségnek. Nem célunk ez alkalommal, hogy *Uher* Ödön fényképezési értékeivel és működésének bírálatával foglalkozunk, annál kevésbé, mert mindezekről eleget beszél az a huszonkétéves mult, amely a háta mögött áll s az az általános elismerés, amelynek megállapítása nem a mi feladatunk, hanem a közönségé. Mi csak hangsúlyozni akarjuk, hogy a műterem megújítása nem közömbös a magyar kultúrára nézve sem, mert új és minden tekintetben megfelelő, kedves hajlékot nyújt annak az iparágnak, amelynek művészi fontosságáról már megemlékeztünk. A szellemi élet emelkedését jelenti, hogy a fényképezésnek minálunk is ilyen otthonra van már szüksége s a szükségletek felismerésének helyes megértését annak a részéről, aki ezt az otthonot berendezte.

A műterem a palota legfelső emeletén foglal helyet (hóva "automatikus" berendezésű külön lift vezet), de le-

terjed egészen a földszintre, ahol a fényképészeti kellékek áruháza, valamint a fotográfiai kiállítások van elhelyezve. Ezek a helyiségek már szintén kellemesen hatnak a belépőre, de igazi meglepetés csak akkor éri, ha felér a műtermekbe, amelyeket s a hozzájuk tartozó helyiségeket *Vass* Béla felsőipariskolai tanár rendezett be az ő ismert finom artistikus érzésével. Két nagy műterem, két várószalon és megfelelő számú öltözőszobák állanak a közönség rendelkezésére, valamennyien méltó alkotásai az interieurművészetnek. A cél, amely a tervező művészt a berendezésnél vezette, nyilván az volt, hogy a látogató ne érezzen semmit az idegen hely hűvös, rideg levegőjéből, hanem a barátságos, puha interieurök hangulatának hatása alatt egészen otthon érezze magát, s ennek az otthonosságnak, ennek a természetességnek meg legyen a maga kedvező következménye a felvételek minőségében is, azok a képek, amelyek ezekben a műtermekben készülnek, bizonyára nem a feszengő, magát idegenül érző, hanem ellenkezőleg, a teljes otthonosságot élvező s ennek következtében egészen természetes modell arczkifejezését fogják visszaadni. A látogatót mindenekelőtt egy belga stílusú, finoman szőnyegezett szalon fogadja s innen van a bejárás az oldalvilágításos nagy atelierrebe, amelynek berendezése és megvilágítása az egészen modern felfogású, oldalsó világítási effektusokat kedvelő felvételek készítéséhez alkalmaztatott. Ebből a műteremből hatalmas, faragott portál vezet egy kis biedermeier férfiszalonba, míg vele szemben a másik felsővilágítású műterembe nyílik a bejárás, ahol a fényképezés eszközei, a gépek vannak elhelyezve. Egy kis oldalfolyosón az intim, kedves női öltözőkbe juthatunk, míg a második műteremmel kezdődik a műhelyszobák hosszú sora.

Egy séta ezen a hosszú soron végig meggyőzhet arról, hogy a fényképezés mesterségének műszakji oldalai is kellő szemmel vannak tartva s hogy az egész műterem a fényképipar legnagyobb magaslatán áll. Négy sötét kamra sorakozik egymás mellett s utána a különböző egyéb helyiségek, amelyek közül különösen a hatalmas, világos kopirozóterem vonhatná magára a világ bármely fényképészének irigységét. Külön termei vannak a színes, aquarell, avagy pasztellben készített fényképeknek s minden techniség berendezése tökéletesen megfelel a legmodernebb technika egyszerű vívmányainak. Az ember örömmel szemléli ezt a pompás berendezést, amely minden darabjában esztétikailag és technikailag egyaránt tökéletes munka szolgálatára van rendelve s teljesen megerősödik abban a meggyőződésben, hogy ez a műterem megint nagy lendülettel vitte tovább, magasabbra a magyar fényképezést.

IRODALOM.

Költők és kávéházak.

Mikor szeptemberben bucsúztam Páristól és kocsimból még egy utolsó pillantást vettem a pays latin határára, a Boul-Miche és a rue des Écoles jól ismert sarkán, a Café Vachette előtt állványozó munkások dolgoztak. Később a napilapokból értesültem, hogy a kávéház megszűnik és helyébe egy banküzlet költözik... Talán senkiesem fogja azt hinni, hogy itt egy egyszerű üzletátadásról van szó. A Café Vachette megszűnése ennél sokkal többet jelent. Egy előkelő költői iskolának volt ez a kedvencz tanyája, melynek kávéházi összejövetele ugy hozzátartozott a párisi boulevard esti képéhez, mint maga a kivilágított kávéház, az utcai zaj és a megszokott kokottok.

Jean Moreas ült itt naponta kedvencz hiveivel, a fiatal irodalom jeleivel, a Goncourt-akadémia koszorusaival, a két Tharaudval, Leon Frapiéval, Georges Délaquysse

és a Párisban időző idegen irodalom egy-két kiválasztottjával. Körülbelül két éve, hogy Moreas meghalt. Halálával a társaság lassan széteszlott és amint kimaradt az irodalom a kávéházból, — ez már szinte megszokott jelenség — a kávéház csak tengődött és két évi küzködés után most bezárult.

Van valami sajátságos szembeötlő összefüggés a költők és kávéházak közt. Sőt, ha történeti visszapillantást akarunk vetni, a legrégebb időktől kezdve az írókat mindig megtalálhatjuk a korcsmákban és mulatóhelyeken és a múlt idők korcsmáinak nevét a mai napig csak egy-egy író és az odajárt irodalmi kör tartotta fenn. Az első izig-vérig lírai költő az európai irodalomban François Villon. Par excellence a kabarék költője, csakis az ő versein át tudjuk elképzelni a középkori söntést, a rue Saint Jacques-beli kis korcsmát, hol a grosse Margot oly fukaron mérte borait és bájait: Rabelais hahotázó himnuszt zengett a Bouteillenak, Shaké-peare mindennapos vendége volt a legdurvább angol csapszékeknek. A klasszikus francia irodalmat finomnak, rokokónak, parókásnak és selyemnadrágosnak képzeljük. De a beavatottak tudják, hogy Boileau a leghiresebb ivók közé tartozott, Racine és La Fontaine éjjelenként végigjárták Páris minden valamirevaló korcsmáját. Itt születtek meg azok a megdöbbentő paródiák, miket a nagy Corneille verseire irtak és miket ma a Bibliothèque nationale csak a kiválasztottaknak mutat meg. A következő, XVIII. század nem tartotta fenn egyetlen korcsma és egyetlen buveur-rimeur nevét sem. E fagyos arisztokratikus században nem is volt Franciaországnak egyetlen poétája sem. Az írók filozófusok voltak, akik fehér szalónokban okos hölgyeknek fejtegették új eszméiket és készítették elő-öntudatlanul az óriási forradalmat, melynek hazajáró réme még ma is izgatja és igazgatja a világot.

A XIX-ik században a romanticizmussal vonul be egyszerre tömegesen a kávéház az irodalomba. Ezután már alig van író és irodalmi kör, melynek ne ismernők megszokott kávéházát. Azt hiszszük, — de valószínűleg csak azért, mert éppen innen kezdve tudjuk kimutatni — ekkor kezd kifejlődni az a szokás, hogy az író mintegy társadalmi kötelezettségének tekinti, hogy egyes kávéházakban a nap bizonyos óráiban pontosan megjelenjen. Ezt a divatot, mint mindig egyiket, Páris adta az egész világnak, de ő maga, mint annyi mást, ezt is Olaszországból vette. A napoleoni háborúkból hazatért katonatisztek kezdik meghonosítani azt a szokást, hogy a boulevard jórészt olasz kávéházai (Tortoni, Frascati) elé kiülnek, vagy, ami a legnagyobb chic volt, kocsijukban maradvá, vagy a lovon ülve szolgáltatják ki magukat. Stendhal volt az első, ki elengedhetetlen kulturigénynek nyilvánította e divatot és nem késett lekicsinyelni és elmaradottnak nevezni Párist és Franciaországot, mert oly soká tudott lenni enélkül.

Az íróknak tömeges kávéházbavonulásához ebben az időben a divaton kívül még egy nagyon nevezetes körülmény is hozzájárult. A romanticizmussal vonult be ugyanis az irodalom a napisajtóba. Az írók és költők a napisajtó munkásai lesznek és megszületik a journal *littéraire* et politique, a Temps, a Débats, a Figaro. Az íróknak és költőknek a napi étellel a legszorosabb kontaktusban kellett lenni, érintkezniök a kiválóságokkal, a politikusokkal, művészekkel, a nap mindennap felszínre vetődő hőseivel. És erre egyetlen és legalkalmasabb helyiség a kávéház volt. Ugyanebbe az időbe esik a boulevard végleges kiépítése és száz meg száz új kávéház keletkezése. Még csak a második császárság dárvidói kellett, hogy a párisi élet és pazar mulatóhelyei új hirre és történelmi nevezetességre tegyenek szert. Mert most már valósággal a történelembe lépünk, ha felsoroljuk az e korból fenmaradt kávéházakat. Kezdjük a szemlélődést a külső boulevardokon, az opera felé. Az első utunkba eső kávéház a Café Brebant, melyet tavaly építettek ujja. A véletlen úgy hozta magával, hogy éppen a tavalyi színházi szézónban

ujították fel a Vie Parisiennét, melynek egyik felvonása ebben a kávéházban játszik. Ez volt Offenbach, Halévy, Crémieux, Meilhac, Levy kedvenc kávéháza. A kávéház kizáróan csak a második császárság alatt volt hires, utána teljesen elfelejtették. Kissé továbbmenve találjuk a Café Anglais, mely ma Páris legdrágább és legelhagyatottabb vendéglője: a romanticizmus ideje alatt a legelőkelőbb irodalmi világ találkozóhelye. Eugène Sue, Ponson du Terrail, Arsen Houssay, Musset, Byron, Balsac, Goncourt, Flaubert jártak ide; egy időben itt lehetett látni esténként a nagy Rachel és udvarát. A Restaurant au Grand-U Gambetta idején a politikusok találkozóhelye volt, ma már csak a beavatottak tudják, hogy ez Páris legeslegfinomabb vendéglője.

Kissé tovább van a Café Regence: Musset kedvenc kávéháza; itt lett gyászos irodalmi divattá a »zöld reggeli«, az abszint pusztító megjelenése a poézisben. A boulevardoktól jobbra és balra Páris két végpontján két egész városrész van, mely egyenesen a költők és kávéházak városrésze: a Montmartre és a Quartier latin. A Montmartre nagy boulevardját valósággal a költők cabaretjei teremtették meg, Bruant, Richepin, Courteline, Maurice Donnay, Dominique stb. A Quartier latin régi kávéházai őrzik a »poétes maudits«-ok szent emlékeit. A *Procope*, a *d'Harcourt*, a *Lilas*, a *Rotonde*, látták Baudelairet, Rimbaudt, Verlainet, Oscar Wildet. Órákig ültek ott a nagy ablakok mögött, kihíva a polgárság könnyen ingerelhető haragját. Rossz volt a hírnevük, ruhájuk züllött, talán állandó lakása sem volt mind egyiknek, de mindnyájukat ott lehetett látni mindennap a kávéházban. A polgárság méltatlankodása, mint mindig, ebben az esetben is korlátoltságából ered. A költőket ellenállhatatlanul csábítja a kávéházakba a szellemi élet két legerősebb ingere: a kávé és a vitatkozás. Ehhez járul az életnek még egy édes illúziója: önmagunk mutogatása. Ez vonzotta minden időben az írókat és költőket a korcsmákba és kávéházakba.

Fóti Lajos.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Október elsejével kezdődött az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hováelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre	20 kor.
Félévre	10 kor.
Negyedévre	5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Minden ízében hazai gyártmány a Réthy Béla gyógyszerész eredeti pemetefüzcukorkája, a köhögés és rekedtség hírneves háziszere. A csinos kék papírdobozok, melyeken mindenkor rajta van a készítő aláírása, szintén hazai gyártmány. Számos hamisítvány lévén, a Réthy névre különösen kéretik ügyelni.

Pannónia-szálloda

Budapest, Rákóczi-ut 7. szám.

A Nemzeti Színház mellett.